

Arap ve Türk Atasözlerinde Ortak Çağrışımlar

Fadime Kavak

Doç. Dr., Bursa Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Arap Dili ve Belagati Ana Bilim Dalı
Bursa/Türkiye
fadimekavak@hotmail.com
orcid.org/0000-0002-8817-4771

Öz: Yaşanan acı tatlı olaylar, mutluluklar, felaketler, tarihi hadiselerden edinilen deneyim ve tecrübeler neticesinde ortaya çıkan, her milletin kültür ve medeniyetini, hayat tarzını, yaşam şeklini yansıtan ve söyleyeni belli olmayan meseller (atasözleri); soyut düşünceleri somut şekle büründüren, bir olayı tek cümleyle ifade eden hikmetli sözlerdir. Az sözle çok şey anlatan, verilmek istenen manayı en iyi şekilde ifade eden, teşbih ve kinaye gibi edebi sanatların çokça yer aldığı bu sözler aynı zamanda edebiyatın en güçlü kaynaklarından. Milletler arası kültür alışverişi mesellere de yansımış, gerek dini, sosyal ve ticari ilişkiler, gerekse Arapça kaynakların Türkçeye tercüme edilmesiyle Türkler Arap edebiyatındaki meseller ile tanışmıştır. Köklü ve zengin tarihi bir geçmişe sahip olan, Türk edebiyatını da etkilediği görülen bu mesellerle Türk atasözleri kıyaslandığında aralarında benzerlikler olduğu dikkat çekmektedir. Bu benzerlik bazen hem lafız hem mana, bazen de sadece mana yönündendir. Mana yönünden uyumlu olan mesellerin bazıları, kısmî kelime benzerliğinden dolayı bazen lafızdan, bir bölümü de ancak ortaya çıkış hikâyesi öğrenildiğinde anlaşılabilir. Bu yüzden araştırmadaki bazı meseller, daha iyi anlaşılması için hikâyeleriyle birlikte ele alınacaktır.

Anahtar Kelimeler: Arap Edebiyatı, Türk Edebiyatı, Nesir, Mesel (Atasözü), Benzerlik.

Geliş Tarihi/Received Date: 30.01.2021

Kabul Tarihi/Accepted Date: 03.06.2021

Araştırma Makalesi/Research Article

Atıf/Citation: Kavak, Fadime. "Arap ve Türk Atasözlerinde Ortak Çağrışımlar". *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 30/1 (Haziran 2021), 135-183. <https://doi.org/10.51447/uluifd.871493>

Common Connotations in Arabic and Turkish Proverbs

Abstract: The proverbs that emerge from the experiences of bittersweet events, happiness and disasters, reflect the culture and civilization and life style of every nation and whose people are not known; are wise words that transform abstract thoughts into concrete form and express an event in a single sentence. These words, which tell a lot with little words, express the meaning to be given in the best way, and which include a lot of literary arts such as simile and metonymy, are also one of the most powerful sources of literature. The international cultural exchange was reflected in proverbs, and as a result of both religious, social and commercial relations and the translation of Arabic sources into Turkish, Turks met with proverbs in Arabic literature. When Arabic proverbs, which have a deep-rooted and rich historical background and have been seen to affect Turkish literature, and Turkish proverbs are compared, it is noteworthy that there are similarities between them. This similarity is sometimes in terms of both word and meaning, and sometimes only in terms of meaning. Proverbs, which are compatible in terms of meaning, can be understood sometimes from word and sometimes only when the story of their origin is learned. Therefore, some of the proverbs in the research will be discussed together with their stories for better understanding.

Keywords: Arabic Literature, Turkish Literature, Prose, Proverb, Likeness.

[You may find an extended abstract of this article after the bibliography.]

Giriş

Arapçada “benzemek” anlamındaki “müştûl” مُسْتَوْل kelimesinden türetilen ve çoğulu مُتَّالٍ şeklinde gelen mesel مَثَل (atasözü ve deyim), Arap edebiyatında yer alan nesir türlerinden biridir ve edebi bir değere sahiptir. Arap dili âlimlerinden el-Müberred (ö. 286/900) meseli, مَثَل’den türetilen ve ikincinin durumunun birinciye benzetildiği söz diye tarif ederken; İbnü’s-Sikkât (ö. 244/858) de “Darbı mesel olan duruma mana yönünden benzeyip lafız yönünden benzemeyen söz” diye tanımlamıştır.¹

Yaşanan acı tatlı olaylar, mutluluklar, felaketler, tarihi hadiselerden edinilen deneyim ve tecrübeler neticesinde ortaya çıkan, her milletin kendine has duygularını, zevkini, edebiyatını teşkil eden bu sözler; içinde bulunduğu toplumun kültür ve medeniyet seviyesini, hayat tarzını, yaşam şeklini, sosyal ve ruhî yapısını yansıtan ayna gibidirler.² Ayrıca hem içerdikleri bilgi ve düşüncelerin doğruluğu hem de kısa, duru ve özlü cümleler olmaları nedeniyle kolayca hafızalarda kalabilmekte, zengin anlam

¹ Muhammed b. Mükerrrem İbn Manzûr, *Lisânü'l-‘Arab* (Beyrût: Dâr-u Şâdir, ts.), 11/610; Ebu'l-Faḍl Ahmed b. Muhammed el-Meydânî, *Mecme'ü'l-emşâl*, thk. Muhammed Muhyiddîn ‘Abdülhamîd (Beyrût: Dâru'l-Ma'rife, ts.), 1/1; ‘Abdülmecîd ‘Âbidîn, *el-Emsâl fi'n-nesri'l-‘arabiyyi'l-kadîm* (İskenderiye: Dâru'l-Ma'rife el-Câmi'iyye, ts.), 6; ‘Abdülmecîd Kutâmiş, *el-Emsâlül-‘arabiyye* (Sûriye: Dâru'l-Fikr, 1988), 11.

² Kenan Demirayak, *Arap İslam Edebiyatı Literatür Bilgisi* (İstanbul, Cantaş Yayınları, 2016), 198-199; Dehri Dilçin, *Edebiyatımızda Atasözleri* (Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000), 15.

içeriği sayesinde de anadilin öğrenilmesine katkı sağlamaktadırlar.³ İbrâhîm en-Nazzâm (ö. 231/845) mesellerin bu vasfını şöyle ifade etmiştir: “Şu dört özellik, başka lafızlarda olmayıp sadece mesellerde bir arada bulunur: Lafzın îcâzı, mananın isabeti, teşbihin güzelliği ve kinayenin mükemmelliği. Bu da belagatin son noktasıdır.”⁴

Arap edebiyatında meseller mücez, kıyâsî ve hurâfî olmak üzere üçe ayrılır. Mücez meseller yaygın ve veciz olanlardır. Hikmetli veciz sözler, şiir beyitleri ve teşbihte mübalağa ifade eden (أَفْعَالٌ مِنْ) kalıbındaki meseller bu gruba girer. Kıyâsî olanlar; karşılaştırmaya dayalı teşbih veya temsil yoluyla bir düşünceyi açıklamayı ya da ona delil getirmeyi amaçlayan tasvîrî ve hikayevî anlatımın olduğu mesellerdir. Bunlar tedvin edilen eski Arap meselleri arasında neredeyse hiç yoktur. Bu tür meselleri daha çok Kur’ân’da ve hadislerde görmek mümkündür. Daha sonra İslam bilginleri tarafından Kur’ân ve hadislerdeki mesellerin tarzında kıyâsî meseller oluşturulmuştur. Hurâfî meseller ise hayvanların dilinden aktarılan diğer mücez sözleri teşkil eder. Bunların gerçeklik ve akli tarafı yoktur. Amaç teselli etmek, eğlendirmek ve ahlaki özelliklere teşviktir.⁵ Bu mesellerin üslubunda daha ziyade teşbih, istiare, kinaye, cinas ve tıbak gibi edebi sanatlar dikkati çeker. Kalıplaşmış ve klişeleşmiş olmaları da filolojik özelliklerinin başında gelir.

Meseller zaman itibariyle Cahiliye ve İslami döneme ait olanlar şeklinde ikiye ayrılabilir. Cahiliye dönemi meselleri o dönemde yaşayan kişilere nispet edilmesi, cahiliye adet ve inançlarını ya da savaş, haber ve olaylarını içermesiyle ayırt edilebilir. Mesellerin ayet, hadislere, sahabe veya tâbiin sözlerine isnat edilmesi de İslami döneme ait olduğunu gösterir.⁶

Genellikle sözlü olarak nesilden nesile nakledilen Arap edebiyatındaki pek çok mesel, ilk defa Emeviler döneminde Mu‘âviye b. Ebû Süfyân (ö. 60/680) döneminden itibaren “Emsâl” isimli kitaplarda bir araya getirilmeye çalışılmıştır. Bu eserlerden günümüze kadar ulaşan en eski mesel kitabı el-Mufađđal ed-Đabbî (ö. 170/786) tarafından te’lif edilen “Kitâbü’l-emşâl”dir. Fazla hacimli olmayan ve yaklaşık 160 meseli ortaya çıkış hikâyeleriyle birlikte ele alan eser, daha sonraki çalışmaların temel kaynağını teşkil eder. Basra dil mektebinin önde gelen sîmalarından el-Asma‘î (ö. 216/831)’nin “Kitâbü’l-emşâl”i de bu alanda yazılan ilk eserlerden olup, 500’den fazla meseli ele almaktadır. Bu alanda te’lif edilen daha hacimli eserler de vardır. Bunlardan biri Ebû Hîlâl el-‘Askerî’nin (ö. 400/1009) yaklaşık 3000 meseli içeren “Cemheretü’l-emşâl”i, diğeri de Meydânî’nin (ö. 518/1124) yaklaşık 6000 meseli ele alan “Mecma‘u’l-emşâl”idir. Meydânî bu eserinde eyyâmü’l-‘Arabî, hadisleri, dört halife ve

³ Ahmet Vefik Paşa, *Atalar Sözü (Müntehabât-ı đurûb-ı emşâl)*, haz. Recep Duymaz (İstanbul: Gökkuşbu Yayınları, 2007), 7, 19.

⁴ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/1.

⁵ Kutamiş, *el-Emsâlü’l-‘arabiyye*, 28-32.

⁶ Kutamiş, *el-Emsâlü’l-‘arabiyye*, 125-129; İsmail Durmuş, “Mesel”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 29/293-296.

bazı önemli kimselerin vecizelerini iki bölüm şeklinde ele almıştır. Mesellerin ortaya çıkışını incelerken İslamiyet'ten önceki bazı olayları anlatması ise esere tarihi bir nitelik kazandırmıştır. Günümüze kadar ulaşan mesel kitaplarının belki de sonuncusu olan Zemaşşerî'nin (ö. 538/1144) “*el-Müsteşşâ fi emsâli'l-'Arab*” adlı eseri de 3461 mesel ihtiva eden kapsamlı eserlerdendir.⁷ Meselleri içeren bu eserlere bakıldığında Arap halkının tabiatı, sosyo-kültürel yapısı ve tarihinin yanı sıra Arap dilinin lügat ve gramer yapısı hakkında da bilgi edinmek mümkündür.

Milletler arası kültür alışverişi mesellere de yansımış, gerek dini, sosyal ve ticari ilişkiler, gerekse Arapça kaynakların Türkçeye tercüme edilmesiyle Türkler de Arapça mesellerle tanışmıştır. Bunun en güzel örneklerinden biri Bahâuddîn b. Muhammed el-İbşîhî'nin (ö. 854/1450) “*el-Mustatrafî külli fennin mustazraf*” adlı eserinin Şeyhzâde Muhammed Es'ad Efendi tarafından Osmanlıcaya tercüme edilen “*Maḥmûdu'l-eşer fi tercemeti'l-mustatrafî'l-musta'sar*” isimli eserdir. Bir başka eser de el-Fîrûzâbâdî'nin meşhur Arapça sözlüğü “*el-Ḳâmûsü'l-muḥîṭ*”inin Mütercim Asım Efendi tarafından Türkçeye tercüme edilirken Arapça atasözleriyle zenginleştirilen “*el-Okyânûsu'l-basîṭ fi tercemeti'l-ḳâmusi'l-muḥîṭ*”tir.⁸

Köklü ve zengin tarihi bir geçmişe sahip olan, Türk edebiyatını da etkilediği görülen Arap edebiyatındaki meseller ile Türk atasözleri kıyaslandığında aralarında benzerlikler olduğu dikkat çekmektedir. Bu benzerlik bazen hem lafız hem mana, bazen de sadece mana yönündendir. Mana yönünden uyumlu olan meseller, bazen lafızdan bazen de ancak ortaya çıkış hikâyesi öğrenildiğinde anlaşılabilen sözlerdir. Bu yüzden araştırmadaki bazı meseller hikâyeleriyle birlikte ele alınıp değerlendirilecektir.

Makalede özellikle klasik emsâl kitaplarında bulunan ve Türkçedeki atasözleriyle aynı veya ortak lafız ve anlama sahip olan mesellere yer verilecek, bunlar üç ana başlık altında kategorize edilecektir. Bahsi geçen atasözleri şöyledir:

1. Lafız ve Mana Yönünden Ortak Olanlar

Arapça ve Türkçede hem lafız hem mana yönünden ortak olan atasözlerinde lafızların bazen birbiriyle tamamen örtüştüğü, bazen de tek bir kelime farklılığı ya da mahzûf bir ögenin bulunmasından kaynaklanan küçük değişikliklerin olduğu görülmektedir. Ancak Türkçedeki atasözlerinin söyleniş biçimine çok yakın olduğu için, küçük lafız farklılıklarının olduğu bazı Arap meselleri de bu başlık altında ele alınacaktır.

⁷ Demiryak, *Arap İslam Edebiyatı Literatür Bilgisi*, 199-209; Hüseyin Elmalı, “Mufaḍḍal ed-Ḍabbî”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 30/364; Zülfikar Tüccar, “Meydâni, Ahmed b. Muḥammed”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2004), 29/501.

⁸ Numan Yazıcı, *Atasözleri ve Deyimler* (İstanbul: Rağbet Yayınları, 2003), 22.

لَا تُؤَخِّرْ عَمَلَ الْيَوْمِ لِعَدٍ.⁹

“Bugünün işini yarına bırakma.”

Bir işi zamanında yapmayı geciktirmek sakıncalıdır. Çünkü yarın başka bir iş çıkabilir ve ertelenen işten önce yapılması gerekebilir. Ya da yapılması gereken işler birikir ve yapması daha da zorlaşabilir. Pek çok iş günü gününe yapılmazsa değerini yitirir ve daha sonra yapılması bir anlam ifade etmez.¹⁰

كُلُّ شَاةٍ مُعَلَّقَةٌ بِرِجْلِهَا.¹²/كُلُّ شَاةٍ تَنَاطُ بِرِجْلِهَا.¹¹

“Her koyun kendi bacağından asılır.”

Herkes yaptığı davranışlardan sorumludur ve cezasını da elbette çekecektir. Şüphesiz Allah Teâlâ En’âm, 164. ayette وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَى “Hiçbir günahkâr başkasının günahını yüklenemez” buyurmuştur.

لِكُلِّ دَاءٍ دَوَاءٌ.¹³

“Her derdin bir devası vardır.”

Her türlü sıkıntının, üzüntünün bir çaresi vardır anlamına gelen bir sözdür.¹⁴

مَنْ غَابَ عَنِ الْعَيْنِ غَابَ عَنِ الْقَلْبِ.¹⁵

“Gözden irak olan, gönülden irak olur.”

İnsanlar birbirinden uzaklaştıkça aralarındaki sevgi de zamanla azalabilir.

كَمَا تَزْرَعُ تَحْصُدُ.¹⁶

“Ektiğin gibi biçersin” veya “Ne ekersen onu biçersin.”

⁹ İbn ‘Abdi Rabbih, *el-İkdü'l-ferîd* (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-‘İlmiyye, 1404), 4/301; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emsâl*, 2/257.

¹⁰ Şükran Eren, *Atasözleri ve Deyimler* (İstanbul: Meram Yayınları, 1996), 53.

¹¹ Ebû ‘Ubeyd el-Kâsım b. Sellâm, *el-Emsâl*, tah. ‘Abdülmecîd Kutâmiş (y.y., Dâru'l-Me'mûn, 1980), 274; Ebû Hilâl el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emsâl*, thk. Muḥammed Ebu'l-Faḍl İbrâhîm, ‘Abdülmecîd Kutâmiş (y.y., Dâru'l-Fikr, 1988), 2/152.

¹² Ebu'l-Kâsım Maḥmûd b. ‘Umer ez-Zemaḥşerî, *el-Müsteşâ fi emşâli'l-‘Arab*, (Beyrût: Dâru'l-Kütübi'l-‘İlmiyye, 1987, 2/227.

¹³ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emsâl*, 2/257.

¹⁴ Atasözlerin açıklamasında genelde Türk Dil Kurumunun sözlüğü kullanılmıştır. Bu yüzden her açıklamanın sonuna dipnot konulmamıştır. bk. Türk Dil Kurumu Sözlükleri (TDK), “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü” (Erişim 11 Kasım 2020).

¹⁵ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emsâl*, 2/270.

¹⁶ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emsâl*, 2/162.

İnsan nasıl davranırsa öyle muamele görür. İyilik yapan iyilik, kötülük yapan da kötülükle karşılaşır.¹⁷

لا تَكُنْ رَطْبًا فَتُعَصَّرَ وَلَا يَابِسًا فَتُكْسَرَ.¹⁸

“Yaş olma sıkılırsın, kuru olma kırılırsın.”

Atasözündeki yaş olmakla uysallık ve zayıflık, kurulukla da katılık ve dik başlılık kastedilmektedir. Yani; hayatta ne ezilecek kadar uysal ne de herkesi karşıya alacak kadar sert ve dik başlı olunmalıdır. En iyisi ikisinin ortasını bulmaktır.¹⁹

مَنْ حَفَرَ مَغْوَاةً وَقَعَ فِيهَا.²⁰

“Başkası için kuyu kazın, (evvelâ) kendi düşer.”

Kötülük, kötülüğü doğurur. Birisine bir tuzak hazırlar, onu zor duruma düşürürsek o kişi, bu tuzağı unutmaz. Fırsatını bulduğunda bizi daha kötü bir tuzağa düşürebilir. Olgun ve erdemli kimse başkalarına kötülük yapmayı düşünmez. Çünkü kuyu kazmak ancak kötü kimselerin işidir.²¹

مَنْ كَثُرَ كَلَامُهُ كَثُرَ سَقَطُهُ.²²

“Çok konuşan çok yanılır.”

İnsanoğlu ne kadar çok şey bilse de hala öğrenmediği pek çok bilgi vardır. Kendisine aşırı güvenen biri, çoğu şeyi bildiğini düşünerek bilmediği hususlara karışır hata eder.²³

قِيلَ لِلْبُعْلِ : مَنْ أَبُوكَ ؟ قَالَ : الْفَرَسُ خَالِي.²⁴

“Katıra 'Baban kim?' demişler, 'Dayım at' demiş.”

Bazı kimseler aşağılık duygusuna kapılarak, kendilerini farklı göstermeye çalışırlar. Bu yüzden iyi yönleriyle övünürken, kötü özelliklerini gizlerler.

¹⁷ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 161.

¹⁸ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/257; Ebû ‘Ubeyd el-Bekrî, *Faşlü'l-makâl fi şerhi kitâbi'l-emşâl*, thk. İhşân ‘Abbâs (Beyrût: Müessesetü'r-Risâle, 1971), 317.

¹⁹ Ahmet Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler* (İstanbul: Kaya Yayınları, 1994), 58; Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 172.

²⁰ İbn Sellâm, *el-Emşâl*, 270; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/289; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/297.

²¹ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 48.

²² el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/19; Ebu’ş-Şeyh el-Işbahânî, *Kitâbü'l-emşâl fi'l-‘hadîsi'n-nebevî*, thk. ‘Abdü'lalî ‘Abdülhamîd Hâmid (Bombây: ed-Dâru’s-Selefiyye, 1987), 293.

²³ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 59.

²⁴ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/110.

التَّاجِرُ الْجَبَانُ لَا يَرِنُحُ وَلَا يَخْسَرُ.²⁵

“Korkak bezirgân ne kâr eder ne zarar (ziyan).”

Tüccar, bir işe girişmekten uzak durur ve korkarsa, zarara uğramaz ancak kazanç da elde edemez.²⁶

الْجَارُ قَبْلَ الدَّارِ. / الْجَارُ ثُمَّ الدَّارِ.²⁷

Evden önce komşu (al). / Önce komşu, sonra ev (al).

“Ev alma komşu al.”

Mesel haline gelen ve Peygamber efendimizden rivayet edilen bu söz, komşuluk ilişkileri ve iyi bir komşuya sahip olmanın evden daha önemli olduğunu ifade eder.²⁸ Öyleyse bir yere yerleşirken veya ev alırken, kiralarırken komşuluk edeceğimiz kişileri iyi tanımamız gerekir.²⁹ Komşuluk ilişkileri kötü olursa size evinizi bile sattırır. Araplar bu hususta şöyle der: *“Komşumu sattım, evimi değil.”*³⁰

الْمَرْءُ بِخَلِيلِهِ. / إِنَّمَا الْمَرْءُ بِخَلِيلِهِ.³¹

“Kişi, arkadaşıdır (arkadaşından bellidir).”

Arkadaşının genel niteliklerine bakarak, tanımak istenilen kişinin nasıl biri olduğu anlaşılabilir.

إِيَّاكَ أَعْنِي وَأَسْمِعِي يَا جَارَةً.³²

Seni kastediyorum, komşu sen dinle.

“Kızım sana söylüyorum gelinim sen dinle.”

²⁵ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/154. (Bu manada kullanılan aşağıdaki diğer iki Arap meseli için bk. el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/488; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/61)

“Korkaklığın semeresi ne kazançtır, ne de kayıp.”

أُمُّ الْجَبَانِ لَا تَفْرَحُ وَلَا تَحْزَنُ *“Korkağın anası ne sevinir, ne üzülür.”*

²⁶ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 142.

²⁷ ez-Zemaḥşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/308.

²⁸ Ebû ‘Ali el-Ḥasen b. Mes‘ûd b. Muḥammed Nûruddîn el-Yûsûfî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl ve'l-hukem*, thk. Muḥammed Ḥacı, Muḥammed el-Aḥḍar (el-Mağrib: Dâru’s-Sekâfe, 1981), 2/58.

²⁹ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 34.

³⁰ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 278; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/203; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/104.

³¹ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 178; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/251; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/275.

³² İbn ‘Abdî Rabbih, *el-‘İkdü'l-ferîd*, 3/22; Muḥammed b. el-Ḥasen b. Muḥammed b. ‘Ali İbn Ḥamdûn, *et-Tezkiretü'l-ḥamdüniyye* (Bejrût: Dâru Şâdir, 1417), 7/70.

Kinaye sanatının olduğu bu mesel, herhangi birine doğrudan söylenemeyen düşünce ve uyarıların, dolaylı olarak söylenmesini ifade eder.³³

إِذَا ذَكَرْتَ الذَّنْبَ فَأَعِدْ لَهُ الْعَصَا.³⁴

“Kurdu (İti) an, çomağı hazırla.”

Sevilmeyen, tahammül edilmeyen insanların, kendilerinden bahsedilirken geldiklerinde söylenen bir atasözüdür.

الطَّيْرُ بِالطَّيْرِ يُصْطَادُ.³⁵

Kuş, kuşla avlanır.

“Kuşu kuşla avlarlar.”

Bir kimseyi elde etmek ve tuzağa düşürmek için daha önceleri ele geçirilen kimse kullanılır.³⁶

إِنْ كُنْتَ رِيحًا فَقَدْ لَاقَيْتَ إِعْصَارًا.³⁷

Rüzgâr olursan, fırtınayla karşılaşsın.

“Rüzgâr eken fırtına biçer.”

Kötülük yapma eğiliminde olan kimseleri uyarmak, yaptığı kötülüğün daha fazlasıyla karşılaşabileceğini anlatmak için söylenen bir sözdür. Çünkü kötülükten zarar görenler daha sert ve ağır bir şekilde karşılık verebilirler.³⁸

الْحُرُوكَةُ بِرُكَّةٍ.³⁹

Hareket berekettir.

“Nerede hareket, orada bereket.”

Sürekli çalışılan, hareket halinde olunan yerde bereket ve bolluk olur.⁴⁰

أَلْوَلْدُ كَمَدٍّ.⁴¹

³³ İbrâhîm Muştafa vd., *el-Mu'cemu'l-vesîf*, thk. Mecme'u'l-luğati'l-'arabiyye (y.y., Dâru'd-Da'Ve, ts.), 1/146.

³⁴ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 1/87.

³⁵ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 1/442.

³⁶ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 149.

³⁷ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 1/333; ez-Zemaşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-'Arab*, 1/373; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 1/99.

³⁸ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 60.

³⁹ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 1/230.

⁴⁰ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 162.

⁴¹ el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl ve'l-ḥikem*, 1/301.

Çocuk derttir, sıkıntıdır.

“Evladın mı var, derdin var.”

Çocukların sıkıntıları, üzüntüleri, hastalıkları anne babası için daima derttir.

دَخَلَ فُضُولِيُّ النَّارَ فَقَالَ: أَحْطَبُ رَطْبٌ.⁴²

Boşboğaz ateşe girmiş, odun yaş demiş.

“Boşboğazı ateşe atmışlar, odun yaş demiş.”

Çok konuşan ve çenesi düşük diye tabir edilen kimseler, umulmadık zamanlarda sensiz bir şekilde konuşabilir.

حَسَنٌ فِي كُلِّ عَيْنٍ مَنْ تَوَدُّ.⁴³

Her göze, sevdiği güzel görünür.

“Gönül kimi severse güzel odur.”

Güzellik görecelidir ve herkesin kendine ait zevkleri vardır. Birine göre güzel olan şey, başkasına göre olmayabilir.⁴⁴

الْعَجَلَةُ مِنَ الشَّيْطَانِ. / الْعَجَلَةُ مِنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ.⁴⁵

Acele etmek şeytandır. / Acele etmek şeytanın işidir.

“Acele işe şeytan karıştır.”

Yeterince düşünüp kafa yormadan, alalecece yapılan işten iyi ve istenilen sonuç elde edilemez.

أَيْدِ الْعُلَيَّا خَيْرٌ مِنَ أَيْدِ السُّفْلَى.⁴⁶

“Veren el, alan elden üstündür.”

Peygamber efendimizden rivayet edilen bu hadiste sadaka vermeye teşvik vardır.

إِعْقِلْ وَتَوَكَّلْ.⁴⁷

(Deveyi) bağla ve Allah’a tevekkül et.

⁴² el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 1/274.

⁴³ el-‘Askerî, Cemheratü'l-emşâl, 1/357; el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 1/196; ez-Zemaşşerî, el-Müsteşşâ fi emşâli'l-‘Arab, 2/63; el-Yûsî, Zehru'l-ekem fi'l-emşâl, 2/262.

⁴⁴ Köklügiller, Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler, 161.

⁴⁵ el-‘Askerî, Cemheratü'l-emşâl, 1/26; el-Yûsî, Zehru'l-ekem fi'l-emşâl ve'l-hikem, 2/189.

⁴⁶ el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 2/414; ez-Zemaşşerî, el-Müsteşşâ fi emşâli'l-‘Arab, 1/356.

⁴⁷ el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 2/26.

“Eşeği sağlam kazığa bağla, sonra Allah’a tevekkül et.”⁴⁸

Bir işin sonuçlanmasına engel olacak şeyleri ortadan kaldırıp, gerçekleşmesini sağlayacak şartları oluşturmak gerekir.

أَحْبَبُ أَعْمَى.⁴⁹

“Aşk(ın gözü) kördür.” (Aşığın gözü kördür)

Âşık olan kimse, aşkından dolayı sevdiğinin kusurlarını göremez ve çevresindeki olaylarla da pek ilgilenmez. Bu manaya gelen diğer meseller de şunlardır:

عَيْنُ الْهُوَى لَا تُصَدِّقُ.⁵⁰

Aşkın gözü inanmaz (kördür).

إِنَّ الْهُوَى شَرِيكُ الْعَمَى.⁵¹

Aşk körlüğün ortağıdır.

حُبُّكَ الشَّيْءُ يُعْمِي وَيُصِمُّ.⁵²

Bir şeyi sevmen kör ve sağır eder.

2. Sadece Mana Yönünden Ortak Olanlar

Klasik emsâl kitapları incelendiğinde doğruluk, dürüstlük, iyilik, kötülük, dostluk, arkadaşlık, akrabalık, komşuluk, birlik-beraberlik, güzellik, acelecilik, sabırlı olmak, fırsatları değerlendirme, tutumlu olma, kader, kısmet vb. pek çok konuyla ilgili mesellere rastlamak mümkündür. Türk atasözleriyle lafız yönünden değil de sadece mana yönünden benzer olan Arap mesellerine baktığımızda da bahsi geçen konularda pek çok mesel dikkat çekmektedir. Bu yüzden bu başlık altında ele alacağımız meselleri konularına göre tasnif etmek yararlı olacaktır.

2.1. İyilik ve Kötülük

İnsanın sahip olabileceği en önemli değerlerden biri sayılan, toplumun da huzur ve refahını sağlayan iyilik gerek ayet ve hadislerde gerekse atasözlerinde sıkça değinilen temalardan biridir. İyilik yapan kimsenin iyilik, kötülük yapanın da kötülük bulacağı söylenen atasözlerinde iyiliğe teşvik ve kötülükten alıkoyma söz konusudur. Ancak insan yaptığı iyiliğin karşılığında her zaman iyilikle karşılaşmayabilir. Çünkü

⁴⁸ Vefik, *Atalar Sözü*, 140.

⁴⁹ ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emsâli'l-‘Arab*, 1/309.

⁵⁰ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/55.

⁵¹ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/78.

⁵² İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 224; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/356; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/196.

bazı insanlar kendisine yapılan iyiliğin değerini anlamazlar. Bu yüzden bazı meselerde bu kimseler yerilmekte, ama yine de iyilik yapmaktan vazgeçilmemesi gerektiği, Allah Teâlâ'nın bunu karşılıksız bırakmayacağı ifade edilmektedir.

53. مَنْ زَرَعَ الْمَعْرُوفَ حَصَدَ الشُّكْرَ.

Kim iyilik ekerse teşekkür elde eder.

“İyilik eden iyilik bulur.”

İyilik yapan kişiye, vakti zamanı gelince başkaları da iyilik edecektir.

54. إِنَّكَ لَا تَجْنِي مِنَ الشُّوْكِ الْعِنَبَ.

Dikenden üzüm devşiremezsin.

“Arpa eken, buğday biçmez.”

Ne ekerseniz onu biçersiniz. Bu yüzden kötü davranışın karşılığında iyilik bekleyemezsiniz.

55. اتَّبِعِ الْفَرَسَ جِامَهَا وَالنَّاقَةَ زِمَامَهَا وَالذَّلْوُ رِشَاءَهَا.

Atı dizgini, deveyi yuları, kovayı da ipiyle birlikte bağışla.

“Ettin bir hayır, tut bacağını ayır.”⁵⁶

Ettiğin hayrı tam yap anlamına gelen bir atasözüdür.

57. اذْكُرْ غَائِبًا تَرَهُ. / اذْكُرْ غَائِبًا يَقْتَرِبُ.

Yanında olmayanı an ki onu göresin. / Yanında olmayandan bahset ki gelsin.

“İyi insan lafının üzerine gelir.”

Kendisinden bahsedilen kimse, konuşma anındaki ortama gelirse iyi bir kişi olarak değerlendirilir.

58. سَتَيْنُ كَلْبِكَ يَا كَلْبَكَ.

Besle köpeğini seni yesin (ısırsın).

“Besle kargayı oysun gözünü.”

53 el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/327.

54 İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 264; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/105; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/52.

55 el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/134; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 1/309.

56 Vefik, *Atalar Sözü*, 141.

57 el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/280.

58 el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/525; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/333; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 3/180.

Yapılan iyiliğin değerini bilmeyen bazı kimseler, kendilerine yararı dokunan kimselere zarar verebilirler.⁵⁹

أَكَلْتُمْ تَمْرِي وَعَصَيْتُمْ أَمْرِي.⁶⁰

Hurmamı yediniz sonra da emrime karşı geldiniz.

“Köpek bile yal yediği kaba pislemez.”

Köpek bile yemeğini yediği kabı pisletmezken, insanın geçimini karşılayan kişiye veya yere kötülük etmesi düşünülemez.

اتَّقِ شَرَّ مَنْ أَحْسَنَتْ إِلَيْهِ.⁶¹

İyilik yaptığın kimsenin kötülüğünden sakın.

“İyiliğe iyilik olsaydı, koca öküzle bıçak olmazdı.”

Öküz, hayatı boyunca sahibine hizmet edip fayda sağlamasına rağmen ihtiyarladığında onun tarafından kesiliyorsa, bu dünya hayatında da insan, her zaman yaptığı iyiliğin karşılığını göremez. Bu anlamda kullanılan bir başka atasözü de şudur: “İyilik et denize at, balık bilmezse Hâlık bilir”

لَا يَضُرُّ السَّحَابُ نُبَاخَ الْكِلَابِ.⁶²

Köpeklerin havlaması buluta zarar vermez.

“İt ürür, kervan yürür.”

Doğru yolda olanlara engel olmaya çalışanlar, bir yerden geçen kervana ürüyen itlere benzetilmiştir. İtlerin ürümesi, kervanın gidişine engel olamadığı gibi, kısıncık kimselerin sataşmaları ve alıkoyma çabaları da hak bildikleri yolda gidenleri engelleyemez.⁶³

2.2. Dostluk ve Arkadaşlık

Gerek Arap gerekse Türk edebiyatında dostluk ve arkadaşlıkla ilgili pek çok mesel (atasözü) bulunmaktadır. Bunlar anlam yönünden de birbirine oldukça benzemektedir. Bu mesellerde dostun nasıl olması gerektiği, hangi şartlarda daha iyi tanındığı, dostlarla gereğinden fazla yakınlık kurmanın faydasından çok zararı olduğu; iyi kimselerin iyi, kötülerin de kötü kişilerle arkadaşlık yaptığı, kişilerin arkadaşlarından hem olumlu hem de olumsuz yönde etkilendiği, arkadaş seçiminin ve akıllı dostlar edinmenin ne kadar önemli olduğu üzerinde durulmaktadır.

⁵⁹ Köklügiller, Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler, 115; Eren, Atasözleri ve Deyimler, 44.

⁶⁰ el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 1/111, 408; ez-Zemaşşerî, el-Müstekşâ fi emşâli'l-'Arab, 1/296.

⁶¹ el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 1/145.

⁶² el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 2/215, 408; ez-Zemaşşerî, el-Müstekşâ fi emşâli'l-'Arab, 2/272.

⁶³ Köklügiller, Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler, 179; Eren, Atasözleri ve Deyimler, 121.

أَتَطْلُبُ صَاحِبًا لَا عَيْبَ فِيهِ وَأَيُّ النَّاسِ لَيْسَ لَهُ عَيْبٌ؟⁶⁴

Kusursuz dost mu istiyorsun? Hangi insanın kusuru yok ki?

“Kusursuz dost arayan dostsuz kalır.”

Kusursuz dost arayan kimse, dostsuz kalır. Çünkü herkesin bir kusuru vardır.⁶⁵

مُعَاتَبَةُ الْأَخِ خَيْرٌ مِنْ فَقْدِهِ. / مُعَاتَبَةُ الْإِخْوَانِ خَيْرٌ مِنْ فَقْدِهِمْ.⁶⁶

Dostların (senin) ayıbını yüzüne vurması, onları kaybetmenden daha iyidir.

“Dost dostun ayıbını yüzüne söyler.”

Hakiki dost, hatamızı yüzümüze söyler ve arkadan konuşmaz. Böylece biz de hatalı davranışımızı düzeltir, bir daha aynı duruma düşmemeye çalışırız.⁶⁷

فِي الْعِتَابِ حَيَاةٌ بَيْنَ أَقْوَامٍ.⁶⁸

Dostun tanıdıkları kınamasında hayat vardır.

“Dost acı söyler”; “Dostun attığı taş baş yarmaz.”

Çevremizdeki bazı insanlar biz üzülmeylem diye hatalarımızı söylemekten çekinirler. Ama yakın dost ve arkadaşlarımız hoşumuza gitmeyecek olsa bile yanlışlarımızı açık açık söylemekten çekinmezler. Çünkü gerçek dostluk bunu gerektirir.⁶⁹

فِي الشَّدَائِدِ تُعْرَفُ الْإِخْوَانُ.⁷⁰

Dostlar, sıkıntılı anlarda tanınır.

“Dost kara günde belli olur.”; “Altın ateşte, insan mihnette belli olur.”

Normal zamanlarda herkes bize dost görünebilir. Altının saf olup olmadığı nasıl ateşte anlaşılıyorsa gerçek dost da üzüntülü ve sıkıntılı günlerde belli olur.⁷¹

الْمَرْءُ مِرَاةٌ أَخِيهِ.⁷²

Kişi kardeşinin (dostunun) aynasıdır.

⁶⁴ Ahmed el-Hâşimî, *es-Sihru'l-halâl ve fi'l-hikem ve'l-emşâl* (Beyrût: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.), 22; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 1/250.

⁶⁵ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 148.

⁶⁶ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 182; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 2/317.

⁶⁷ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 145.

⁶⁸ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 2/317.

⁶⁹ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 145, 146.

⁷⁰ el-Hâşimî, *es-Sihru'l-halâl ve fi'l-hikem ve'l-emşâl*, 106.

⁷¹ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 93.

⁷² el-Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/72.

الطُّيُورُ عَلَى الْأَيْهَا تَفْعُ.⁷³

Kuşlar sevdiği kimseleri bulur.

“Bana arkadaşını söyle, sana kim olduğunu söyleyeyim.”

İnsanlar kendilerine yakın buldukları ve benzer tarza sahip kimselerle arkadaşlık kurarlar. Dolayısıyla birisinin arkadaşına bakarak nasıl bir kişiliğe sahip olduğunu anlamak mümkündür. Bu manaya gelen başka bir Türk atasözü de şudur: “Baz bazla, kaz kazla, kel tavuk topal horozla”⁷⁴

جَلِيسُ السُّوءِ كَالْقَيْنِ إِلَّا يَخْرُقُ نَوْبَكَ بِشَرِّهِ يُؤْذِكُ بِدُحَانِهِ.⁷⁵

Arkadaşın kötüsü demirci gibidir. Kıvılcımıyla kıyafetini yakmasa bile dumanıyla sana zarar verir.

**“Üzüm üzüme baka baka kararır”; “Kır atın yanında duran ya huyundan ya suyundan”;
“İsin yanına varan is, misin yanına varan mis kokar.”**

Kişi çevresinden ve arkadaşlık, yakınlık kurduğu kimselerden olumlu ya da olumsuz yönde etkilenebilir. Bu yüzden arkadaş seçiminde dikkatli olmak gerekmektedir.⁷⁶

الذَّنْبُ لِلصَّبِّعِ.⁷⁷

Kurt, sırtlanı (bulur).

“İt itle gezer”; “İt ulur, birbirini bulur.”

Kötü kimse ancak kendisi gibi kötü birini bulur. Adi, aşağılık kimse herhangi bir durumda sesini yükseltince amacı aynı olanlar da onun çevresinde toplanır.⁷⁸

الْحَاوِي لَا يَنْجُو مِنَ الْحَيَاتِ.⁷⁹

Yılan oynatıcısı (hokkabaz) yılanların (sokmasından) kurtulamaz.

قَدْ ضَلَّ مَنْ كَانَتْ الْعُمَيَانُ هَدْيِهِ.⁸⁰

Rehberi kör olan yolunu şaşırır.

⁷³ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/442.

⁷⁴ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 202. Bu atasözünün bir başka versiyonu da şöyledir: “Kaz kazla, baz bazla, kel tavuk kel horozla.”; bk. Muzafer Luţfi, *Türk Atalar Sözü*, (y.y., Matba‘ai Ebüzziya, 1928), 36.

⁷⁵ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 130; el-‘Askerî, *Cemheratü’l-emşâl*, 2/330; el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 2/266.

⁷⁶ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 67.

⁷⁷ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/282.

⁷⁸ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 121.

⁷⁹ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/230.

⁸⁰ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 2/129.

“Körle yatan şaşu kalkar”; “İtle yatan bitle kalkar.”

Kötü, değersiz kimselerle yakınlık veya arkadaşlık kuranlar, kötü huylar edinirler.⁸¹

الإِفْرَاطُ فِي الأُنْسِ مَكْسَبَةٌ لِقرَنَاءِ السُّوءِ.⁸²

Dostluklarda fazla yakınlık, kötü arkadaşlıklara sebep olur.

تَعَاشَرُوا كَالْإِخْوَانِ وَتَعَامَلُوا كَالْأَجَانِبِ.⁸³

Dost gibi yaşayın, yabancı gibi davranın.

تَزَارَوْا وَلَا تَجَاوَرُوا.

Birbirinizi ziyaret edin ama komşu olmayın (yakınlaşmayın).

“Seyrek git sen (sıkça varma) dostuna, kalksın ayaküstüne”; “Sık gidersen dostuna, yatar arka üstüne”; “Çok muhabbet tez ayrılık getirir.”

Kişi sık sık dostuna giderse, nadiren gittiği zamanlardaki misafirperverliği göremez.

مُعَادَاةُ العَاقِلِ خَيْرٌ مِنْ مُصَادَقَةِ الأَحْمَقِ.⁸⁴

Akıllı kişinin düşmanlığı, ahmak kimsenin dostluğundan daha iyidir.

مِنْ سَعَادَةِ المَرْءِ أَنْ يَكُونَ خَصْمَهُ عَاقِلًا.⁸⁵

Düşmanının akıllı olması kişiyi mutlu eder.

“Akıllı düşman, akılsız dosttan hayırlıdır”; “Deli dostun olacağına akıllı düşmanın olsun.”

Akılsız olan kimselerle dostluk kurulmaz. Çünkü iyi niyetli olsalar bile, davranışlarının ne gibi olumsuz neticeler doğuracağını hesap edemediklerinden dostlarına farkında olmadan kötülük yapabilirler. Oysa akıllı düşmanın yapacağı kötülüğü fark edip önlem almak mümkündür.⁸⁶

شَرُّ السَّمَكِ يُكَدِّرُ المَاءَ.⁸⁷

Balığın kötüsü suyu bulandırır.

“Düşmanın karınca ise de hor bakma”; “Düşmanın karınca olsa kendini merdane tut.”

⁸¹ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 145.

⁸² el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/79.

⁸³ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/150.

⁸⁴ el-Bekrî, *Faşlü'l-makâl fi şerhi kitâbi'l-emşâl*, 187.

⁸⁵ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/327.

⁸⁶ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 23; Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 89.

⁸⁷ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/391.

Düşmanın ne kadar zayıf olursa olsun her daim uyanık ve dikkatli ol.

مُحْتَرَسٌ مِنْ مِثْلِهِ وَهُوَ حَارِسٌ.⁸⁸

Kendisi temkinli ama başkaları da kendisine karşı ihtiyatlı.

“Tencere dibin kara, seninki benden kara.”

“Tencere tencereye 'yüzün kara' demiş, çömlek utancından yere geçmiş.”

Karşımızdaki kimsede kusur veya hata aramaya çalışmamalıyız. Yoksa o da kendisinden daha beter olduğumuzu ifade etmek için bizim hatalarımızı söylemeye kalkışır.

2.3. Akrabalık ve Soya Çekim

Akrabalık, yakınlık göstermeyi ve zor günde yanında olmayı gerektirir. Ancak her akraba aynı yakınlığı, samimiyeti göstermez; hatta bazıları zarar verme eğilimi içindedir. Bu yüzden bu tür akrabalar akrebe benzetilmiştir.

الْأَقْرَابُ عَقَّارِبُ.⁸⁹

Akrabalar akrep (gibidir).

“Akrabanın akrabaya ettiğini akrep etmez.”⁹⁰

الْقَرِيبُ مَنْ تَقَرَّبَ لَا مَنْ تَسَّسَبَ.⁹¹

Akraba seninle aynı soydan gelen değil, sana yakınlık gösterendir.

“Yakın (hayırlı) dost (komşu), uzak (hayırsız) akrabadan yeğdir (iyidir).”

Yardımlarını esirgemeyen dost ve komşular, hiçbir iyiliği dokunmayan akrabalarından daha yakındır.

إِنَّكَ إِنْ بُوحِكَ.⁹²

Oğlun, senin sulbundan olandır (evlat edindiğin değil).

“Üvey öz olmaz, kemha bez olmaz”; “Çam ağacından açıl, el çocuğundan oğul olmaz.”

⁸⁸ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 74; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emsâl*, 2/321; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emsâli'l-Arab*, 2/342; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emsâl*, 2/113.

⁸⁹ el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emsâl*, 1/301.

⁹⁰ Vefik, *Atalar Sözü*, 98.

⁹¹ el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emsâl*, 3/37.

⁹² el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emsâl*, 1/39; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emsâl*, 1/101; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emsâl*, 1/205.

Her insanın, her şeyin kendine özgü bir değeri vardır. Bir kişinin yerini bir başkası alamayacağı gibi, bir şeyin yerine de başka şey konulmaz.⁹³ Bir çocuk her ne kadar sevilsen, ilgi ve alaka görsen de kendi annesindeki merhamet ve şefkati üvey annesinde bulamaz. Çünkü öz annenin yerini hiçbir üvey anne tutamaz.

أَبِي مَنِيْبُتِ الْعِيْدَانِ أَنْ يَتَغَيَّرَ.⁹⁴

Kamışların yetiştiği yer değişmez.

“Soy asma soyuna çeker”; “Cins cinse çeker”; “Soydur çeker, b..ktur kokar”; Cins horozu yurmurtada öter.”

Her insan az çok soyuna benzer. Temiz soydan gelen kişi, her haliyle soyluluğunu gösterir.⁹⁵ Çocuğun soyu daha küçükken hal ve davranışlarından anlaşılabilir.⁹⁶

2.4. Toplumsal İlişkiler

Toplumsal hayatın belli bir düzen içinde devam edebilmesi için insanların uyması gereken bazı kuralları vardır. Bunlar toplumdan topluma farklılık arz edebileceği gibi, ortak özelliklere de sahiptir. Aşağıdaki benzer anlama sahip atasözlerinde hem Arap hem Türk toplumunda sosyal ilişkilerin nasıl olması gerektiğini açıkça görmek mümkündür.

مِنْ كَثْرَةِ الْمَلَأْحِينَ عَرَقَتِ السَّفِينَةُ.⁹⁷

Denizciler çok olduğundan dolayı gemi battı.

“İki kaptan bir gemiyi batırır”; “Horozu çok olan köyde sabah geç olur”; “Dokuz at bir kazığa bağlanmaz”; “İki aslan bir posta sığmaz”; “Nerede çokluk, orada b..kluk.”

Bir konu hakkında konuşan çok olursa; kimin ne söylediği, hangisinin doğru olduğu konusunda karar vermek ve bir neticeye ulaşmak zorlaşır.⁹⁸ Ayrıca bir işin başına, alanında uzman birden fazla kişi getirilirse anlaşamazlar ve birbirlerine düşerler.

لَا يَجْتَمِعُ السِّيفَانِ فِي عَمْدٍ. / لَا يَجْتَمِعُ السِّيفَانِ فِي عَمْدٍ.⁹⁹

İki kılıç bir kına sığmaz.

⁹³ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 57.

⁹⁴ el-Yûsûfî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 1/144; el-Bekrî, *Faşlü'l-makâl fi şerhi kitâbi'l-emşâl*, 221.

⁹⁵ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 34.

⁹⁶ TDK, “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”.

⁹⁷ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 2/327.

⁹⁸ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 170.

⁹⁹ İbn Sellâm, *el-Emşâl*, 279; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 2/230; el-Bekrî, *Faşlü'l-makâl fi şerhi kitâbi'l-emşâl*, 394.

“İki aslan bir posta sığmaz”; “İki at bir kazığa bağlanmaz”; “İki baş bir kazanda kaynamaz”; “İki cambaz bir ipte oynamaz.”

İki kişinin bir hususta ittifak edemeyeceğini ya da aynı işte birlikte çalışamayacağını ifade eden bir meseldir.¹⁰⁰

إِذَا كَانَ الْغُرَابُ دَلِيلَ قَوْمٍ يَدُهُمْ عَلَى جَيْفِ الْكِلَابِ.¹⁰¹

Karga, rehberi olduğu topluluğu köpeklerin leşine götürür.

“Kılavuzu karga olanın burnu b..ktan kalkmaz.”

Kötü kimselerle arkadaşlık yapan, onlara uyan kimselerin başları hiçbir zaman dertten kurtulmaz.

أَخِيلٌ أَعْلَمُ بِفُرْسَانِهَا.¹⁰²

Atlar binicisini iyi bilir.

“At sahibine (binicisine) göre kışner”; “At sahibine göre eşinir.”

İnsanlar, başlarındaki kişinin tesirinde kalarak davranış sergilerler.

كُلُّ كَلْبٍ يَبَايَهُ نَبَاخِ.¹⁰³

Her köpek kendi kapısında havlar.

“Her horoz kendi çöplüğünde öter.”

Herkes içinde bulunduğu çevrede bir değere sahiptir ve sözünü geçirebilir.¹⁰⁴

مَنْ غَرِبَلَ النَّاسَ نَحْلَوْهُ.¹⁰⁵

Kim insanları kalburdan geçirirse, insanlar da onu elekten geçirir.

“Alma mazlumun ahını, çıkar aheste aheste”; “Rüzgâr eken fırtına biçer.”

Yaptığın kötülüklerin sana dönmesini istemiyorsan, kimseye işkence edip de ahını almamalıydın.

أَحْبَبْتُ نَدْوَرَ وَإِلَى الرَّحَا تَرْجِعُ.¹⁰⁶

Tane dönüp dolaşıp değirmene gelir.

¹⁰⁰ Eren, Atasözleri ve Deyimler, 112.

¹⁰¹ el-Hâşimî, es-Sihru'l-halâl ve fi'l-hikem ve'l-emşâl, 10.

¹⁰² İbn Sellâm, el-Emsâl, 204; el-Meydânî, Mecme'u'l-emşâl, 1/278; ez-Zemaşşerî, el-Müstekşâ fi emşâli'l-'Arab, 1/238.

¹⁰³ el-Meydânî, Mecme'u'l-emşâl, 2/135.

¹⁰⁴ Eren, Atasözleri ve Deyimler, 105.

¹⁰⁵ el-Meydânî, Mecme'u'l-emşâl, 2/321.

¹⁰⁶ el-Meydânî, Mecme'u'l-emşâl, 1/230.

“Tilkinin dönüp dolaşıp geleceği yer, kırkçü dükkânıdır.”

İnsanlar her ne kadar farklı işlerle uğraşır farklı şekilde yaşamaya çalışsalar da daha önceden sahip oldukları çevreye veya işe dönerler.

هَانَ عَلَى الْأَمَلِ مَا لَأَقَى الدَّبِيرُ.¹⁰⁷

Sırtı yara içinde olan hayvanın çektiği acı, sağlam hayvana önemsiz gelir.

الْكَلْبُ تُحِبُّ الْكَلْبِيَّ.¹⁰⁸

Çocuğunu kaybeden anne, çocuğunu kaybedeni sever.

“Damdan düşen damdan düşenin hâlini bilir.”

Başına kötü bir iş gelen kimsenin durumunu, ancak daha önce o durumu yaşayan anlar.¹⁰⁹

كَالْإِبْرَةِ تَكْسُو النَّاسَ وَاسْتُهَا عَارِيَةً.¹¹⁰

İğne gibi kendi çıplak olduğu halde insanları giydiren.

“Terzi kendi söküğünü dikemez.”**“Kürkçünün kürkü olmaz, börkçünün börkü.”**

Bir kimse sahip olduğu kabiliyetini ve bir konudaki uzmanlığını kullanarak başkalarının gereksinimlerine çare bulur ancak kendi ihtiyaçlarını savsaklar.

تَلْدَعُ الْعُقْرُبُ وَتَصِيءُ.¹¹¹

Akrep hem sokuyor hem de ses çıkarıyor.

“Hem suçlu hem güçlü.”

Gerçek suçlu kendisi olmasına rağmen başkalarını suçlayan kimseler için söylenen bir sözdür.

يَخُجُّ وَالنَّاسُ رَاجِعُونَ.¹¹²

İnsanlar (hacdan) dönerken, o hac yapar.

“Herkes gider Mersin’e, biz gideriz tersine.”

Sırf muhalefet olsun diye herhangi bir işin aksinin yapılmasını ifade eder.

¹⁰⁷ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/361; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/100.

¹⁰⁸ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/153.

¹⁰⁹ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 63.

¹¹⁰ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/171.

¹¹¹ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/126;

¹¹² el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/427.

2.5. Doğruluk ve Dürüstlük

Toplumda insanların iyi geçinebilmesi için birbirlerine karşı doğru sözlü olmaları ve dürüst davranmaları çok önemlidir. Dürüstlüğün olduğu yerde dostluk, arkadaşlık ve akrabalık bağları da daha güçlü olur. Hem Hz. Peygamber hem de ecdat, söylediği sözlerde daima doğru ve dürüst olmak gerektiği hususunda tavsiyelerde bulunmuşlardır.

مَنْ صَدَقَ اللَّهَ نَجَا.¹¹³

Kim Allah’a karşı samimi olursa kurtulur.

“Doğrunun yardımcısı Allah’tır.”

İşlerinde hakkı gözeten kimseye Allah daima yardım eder.¹¹⁴

عَادَ السُّهُمُ إِلَى النَّزَعَةِ.¹¹⁵

Ok, mahir okçulara geri döndü.

“Hak yerini bulur”; “Hak yerde kalmaz.”

Kişi emeğinin karşılığın daima alacaktır.

الْحُرُّ حُرٌّ وَإِنْ مَسَّهُ الضُّرُّ.¹¹⁶

Saygın insan zarar görse de saygındır.

“Altın yere düşmekle pul olmaz”; “Altın çamura düşmekle kıymetten düşmez.”

Değerli kişi veya nesnelere, kötü bir durumla karşılaşsalar bile asla değerlerinden bir şey kaybetmezler.¹¹⁷

Yukarıdaki mesellerde doğru sözlü ve dürüst olmanın öneminden bahsedilirken aşağıdaki atasözlerinde doğruyu söyleyenlerin sevilmediğinden söz edilmektedir.

قَوْلُ الْحَقِّ لَمْ يَدْعَ لِي صَدِيقًا.¹¹⁸

Doğru söylemek bana arkadaş bırakmadı.

“Doğru söyleyeni dokuz köyden kovarlar”; “Doğru söyleyenin bir ayağı üzengide gerek”; “Doğru söyleyenin tepesi delik olur.”

¹¹³ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 3; el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 2/296; el-Bekrî, *Faşlü’l-makâl fi şerhi kitâbi’l-emşâl*, 27.

¹¹⁴ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 27.

¹¹⁵ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 2/18.

¹¹⁶ el-‘Askerî, *Cemheratü’l-emşâl*, 2/92, 305; el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/208.

¹¹⁷ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 94; Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 31.

¹¹⁸ el-‘Askerî, *Cemheratü’l-emşâl*, 1/493; el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/109, 265.

Doğru olsa bile başkalarının işine gelmeyen sözleri, hatır gönül dinlemeyerek söyleyen kişiler sevilmez.¹¹⁹

2.6. Çok Konuşmak ve Sükût Etmek

Kişinin mutlu veya mutsuz olmasında dilini tutması oldukça önemlidir. Çünkü ağızdan çıkan kötü bir söz, kişinin başına bir yığın dert açabileceği ya da dostu düşman yapabileceği gibi, güzel ve tatlı bir söz de aleyhimize olacak şeyleri lehimize, düşmanlarımızı da dosta çevirebilir. Bu yüzden mesel ve atasözlerinde çok konuşmayı sükût etmenin önemine vurgu yapılmıştır.

أَلْمِكْنَارُ كَخَاطِبِ لَيْلٍ.¹²⁰

Çok konuşan, gece odun toplayan kimse gibidir.

أَفْرَطَ فَأَسْقَطَ.¹²¹

Çok konuştu, bu yüzden yanıldı.

“Çok söyleyen çok yanılır”; “Çok bilen çok yanılır.”

Meselde çok konuşan kimse, gece odun toplayan kimseye benzetilmiştir. Çünkü karanlıkta odun toplayan kişi, eline her ne geçerse alabileceği gibi, çok konuşan kimse de olur olmaz bilmediği konularda konuşup yanılabilir. Bu manada söylenen bir diğer mesel de şudur: رَبُّ كَلِمَةٍ تَقُولُ لِصَاحِبِهَا دَغْنِي. “Nice söz vardır ki, sahibine ‘bırak beni’ der.”¹²²

السُّكُوتُ أَخُو الرِّضَا.¹²³

Sükût, bir nevi razı olmaktır.

“Sükût ikrardan gelir.”

Kişinin, kendisine sorulan sorulara suçlandığını bilerek karşılık vermemesi, bu suçu veya kabahati işlediği anlamına gelir.¹²⁴

رُبُّ سَكُوتٍ أَبْلَغُ مِنْ كَلَامٍ.¹²⁵

Nice susmak, konuşmaktan daha çok şey anlatır.

¹¹⁹ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 72.

¹²⁰ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 43; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/303; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli'l-'Arab*, 1/349.

¹²¹ el-'Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/19.

¹²² el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/306.

¹²³ el-'Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/521; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/356; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli'l-'Arab*, 1/325.

¹²⁴ Atasözlerimiz, “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü” (Erişim: 12 Ekim 2020).

¹²⁵ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/317.

“Söz gümüſse, sükât altındır.”

Konuſmak iyi olsa da, bazen susmak çok daha iyi netice verir. Konuſan kimse söylediği sözlere dikkat etmelidir. Bulunduğu her mekânda bir ſeyler söylemek isteyen kimselerin hata yapması kaçınılmazdır. Bu yüzden bazen konuſmayıp dinlemeyi bilmek gerekir.¹²⁶

127. مَقْتَلُ الرَّجُلِ بَيْنَ فَكِّهِ.

Kiſinin ölümü iki çenesi arasındadır.

“Söz var iſ bitirir, söz var baſ yitirir.”

Söylenen söz, insanlar üzerinde son derece etkilidir. Yerinde ve zamanında söylenen söz insanın lehine olurken, sert ve kaba bir ſekilde söylenenler muhatabı kızdırabilir, hatta onun zarar vermesine bile neden olabilir.

128. سَوَاءٌ قَوْلُهُ وَبَوْلُهُ.

Sözü de beveli de aynı.

“Söylesen de boſ, söylemesen de.”¹²⁹

Kiſinin söyleyeceği sözün bir öneminin olmadığını ifade eder.

2.7. Sabırlı Olmak ve Tahammül Etmek

Hayat zorluk ve sıkıntılarla doludur. İnsan zayıf bir varlık olduğu için bu sıkıntılara tahammül etmede ve direnmede zorlanır. Ancak bunlara sabretmekten baſka çaresi de yoktur. Bu yüzden atasözlerinde baſa gelenin çekileceği, sabrın sonunun güzel olacağı ve sabırlı olan kiſinin sonunda emeline ulaſacađı vurgulanmaktadır.

130. الصَّبْرُ مِفْتَاحُ الْفَرَجِ.

Sabır kurtuluſun anahtarıdır.

“Sabır cennetin anahtarıdır.”

131. ثَمَرَةُ الصَّبْرِ نَجْحُ الظَّفَرِ.

Sabrın meyvesi zaferin baſarisıdır.

¹²⁶ Atasözlerimiz “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”.

¹²⁷ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emſâl*, 1/493; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emſâl*, 2/265; ez-Zemaſherî, *el-Müstekſâ fi emſâli'l-‘Arab*, 2/346.

¹²⁸ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emſâl*, 1/356.

¹²⁹ Vefik, *Atalar Sözü*, 199.

¹³⁰ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emſâl*, 1/417.

¹³¹ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emſâl*, 1/154.

“Sabreyle işine hayır gelsin başına”; “Sabreden derviş muradına ermiş” “Sabrın sonu selamettir”; “Sabır acıdır, meyvesi tatlı.”

Sabırlı olan kimse, gerçekleşmesi zor görünen işlerde bile istediği başarıyı elde edebilir.

132. الْمُصِيبَةُ لِلصَّابِرِ وَاحِدَةٌ وَلِلْجَانِعِ اثْنَانِ.

Sıkıntı (bela), sabreden için bir; sabırsız için iki tanedir.

“Sabırla koruk helva olur, dut yapırağı atlas.”

İnsanın her istediği anında gerçekleşmez, belli bir süreye ihtiyaç duyar. Çünkü elverişli ortam ve koşullar henüz meydana gelmemiştir.¹³³

134. حِيلَةٌ مَنْ لَا حِيلَةَ لَهُ الصَّبْرُ.

Çaresi olmayan kimsenin çaresi, sabretmektir.

“Başa gelen çekilir.”

Kişi, çaresiz kaldığı durumlarda ümitsizliğe düşmemeli, metanetli olmalıdır.

135. بَعْضُ الشَّرِّ أَهْوَنُ مِنْ بَعْضِ.

Bazı kötü şeyler diğerlerinden daha önemsizdir.

“Beterin beteri vardır”; “Gelen gideni arar.”

Yaşadığı kötü olaylara üzülen kimse, ondan daha kötülerinin de olduğunu düşünerek kendisini teselli etmelidir.

136. إِنَّ فِي الشَّرِّ خَيْرًا.

Şüphesiz şerde hayır(lar) vardır.

“Her işte bir hayır vardır.”

Kişi, başına gelen her şeyi hayra yormalı, kötümserliğe kapılmamalıdır.

137. أَصَابَ تَمْرَةَ الْغُرَابِ. / وَجَدَ تَمْرَةَ الْغُرَابِ.

Karganın hurmasını buldu.

¹³² İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 161; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/353.

¹³³ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 192.

¹³⁴ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 162; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/352; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/265; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-Arab*, 2/70.

¹³⁵ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 161; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/67; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/94.

¹³⁶ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 161; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/67; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/11.

¹³⁷ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/333; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/404; 2/63; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-Arab*, 2/373.

“Durdy durdu, turnayı gözünden vurdu.”

Karga hurmanın en iyisini bulup yediği için, uzun süre bekleyen ve çok arzuladığı şeyi elde eden kimseler için söylenen bir meseldir.

138. مَنْ يَنْكِحِ الْحَسَنَاءَ يُعْطِ مَهْرَهَا.

Kim güzel biriyle nikâhlanacaksa mihrini verir.

139. الْحُسْنُ أَحْمَرُ.

Güzellik kırmızıdır.

“Gülü seven dikenine katlanır.”

Kişi, sevdiği kimseden veya yapmayı sevdiği bir işten kaynaklanan sıkıntılara katlanır.¹⁴⁰

2.8. Çalışmak ve Tembellik (Kararsızlık)

Daha iyi yerlere gelmenin ve başarılı olmanın tek yolu çalışmaktır. Çalışarak her türlü sıkıntının, üzüntünün ve derdin üstesinden gelinebilir. İnsan yeter ki istesin ve gayret etsin. Allah Teâlâ çalışan kimselerin emeğini boşa çıkarmayacaktır. Ayrıca toplumda tembel kimseler sevilmezken; gayretli, çalışkan kişiler daha çok itibar ve takdir görür.

141. الْحَدِيدُ بِالْحَدِيدِ يُفْلَخُ.

Demir demirle kesilir.

“Çivi çiviye söker.”

Güçlü ve sağlam olan, ancak kendisi gibi bir şeyle etkisiz hale getirilebilir. Bu yüzden zor işlerin üstesinden gelebilmek için sağlam bir iradeye sahip olmak gerekir.¹⁴²

143. التَّمْرُ فِي الْبَيْتِ وَعَلَى ظَهْرِ الْحَمَلِ.

Hurma kuyunun içinde ve devenin sırtındadır.

“Ekmek aslanın ağzında.”

¹³⁸ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/258; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/300.

¹³⁹ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/199; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 2/123.

¹⁴⁰ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 98.

¹⁴¹ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 359; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/345; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/11; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/403.

¹⁴² Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 58.

¹⁴³ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/264; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/137; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/307.

İhtiyaçları karşılamak ve geçim sağlamak için iyi gelir getiren bir iş bulmak kolay değildir.

مِن اتَّكَلْ عَلَى زَادٍ غَيْرِهِ طَالَ جُوعُهُ.¹⁴⁴

Kim başkasının azığına güvenirse, uzun süre aç kalır.

“Uçan kuş aç kalmaz.”

Çalışan, yaşam kavgası veren kimse, ne yapar eder rızkını kazanır.

الصِّنَاعَةُ فِي الْكُفِّ أَمَانٌ مِنَ الْفَقْرِ.¹⁴⁵

Eldeki zanaat fakirlikten kurtarır.

“Sanat altın bileziktir”; “Varsa hünlerin, var her yerde yerin.”

Altın bilezik hiçbir zaman değer kaybetmez ve gerektiğinde paraya çevrilebilir. Zanaat da buna benzer. Bir maharet ve hünere sahip kimse her zaman çalışacak bir iş bulur ve darda kalmaz.¹⁴⁶

مَا حَكَ طَهْرِي مِثْلُ يَدِي.¹⁴⁷

Sırtımı en iyi kendi elim kaşdı.

Kurda 'Neden boynun (ensen) kalın?' demişler, 'İşimi kendim görürüm de ondan' demiş.

Sırtını başkasına dayamayıp, işini kendisi yapmaya çalışan kimse, rahata erer ve üzülmez.

قَبْلَ الرِّمَاءِ تُنَالُ الْكُنَائِنُ. / قَبْلَ الرُّمِي يُرَاشُ السَّهْمُ.¹⁴⁸

“Ok atılmadan önce tüyle kaplanır/Ok atmadan önce sadak doldurulur.”

“Karıncadan ibret al, yazdan kışı hazırla.”

İnsanlar da karıncalar gibi olmalı. Gençliklerinde zamanlarını boşa geçirmemeli ve güçleri ölçüsünde çalışıp geleceğe hazırlanmalılar.¹⁴⁹

مَنْ اسْتَحْيَا مِنْ بِنْتِ عَمِّهِ لَمْ يُوَلَدْ لَهُ وَكَلْدٌ.¹⁵⁰

Amcasının kızından utanan kimsenin çocuğu olmaz.

¹⁴⁴ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/327.

¹⁴⁵ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/417.

¹⁴⁶ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 193.

¹⁴⁷ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/268; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli'l-Arab*, 2/321.

¹⁴⁸ el-Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/122; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/101; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli'l-Arab*, 2/187.

¹⁴⁹ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 183-184.

¹⁵⁰ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/327.

“Üşenenin (utananın) oğlu kızı olmaz.”

Hayatını tembel tembel geçiren kimselerin ne bir işi ne de malı mülkü olur. Çaba sarf etmeden, yorulmadan, bazı zorlukları yaşamadan rahat bir ortama kavuşmak mümkün değildir.¹⁵¹

رُبَّ سَاعٍ لِقَاعِدٍ.

Çalışmayıp oturanlar yerine çalışan nice kimse vardır.

“Kimse bilmez, kim kazana kim yiye.”

Bir kimsenin vakti zamanında büyük çaba sarf ederek kazandığı malı, bazen akla hayale gelmeyen kimseler yer.

152. آخِرُهَا أَقَلُّهَا شُرْبًا.

Sona kalan en az içendir.

“Sona kalan dona kalır.”

Bir işte geciken kimse, elde etmek istediği şeylere ulaşamaz ve hüsrana uğrar.¹⁵³

154. مَا يَدْرِي أَيْخَيْرُ أَمْ يُدَيْبُ.

Tereyağını eritsin mi, eritmesin mi bilmiyor.

“Aşağı tükürsem sakal, yukarı tükürsem bıyık.”

Birbirine zıt ve aynı oranda tehlikeli iki durum karşısında karar vermek zordur.

155. فَادْخُلْ فِيهِ.

Bedava mezar bulursan içine gir.

“Bedava sirke baldan tatlıdır.”

Çaba ve emek sarf etmeden bir şey elde etmek, insanların hoşuna gider.

2.9. Tutumlu Olmak ve İsraf Etmemek

Erdemli davranışlardan biri olan tutumluluk, sorumlu bireylerin yetişmesinde önemli rol oynar. Bu bireyler de ailesine, topluma ve ülkesine karşı kendisini sorumlu hisseder. Böylelikle sahip olduğu şeyleri ya da ülke kaynaklarını israf etmeye özen gösterir.

¹⁵¹ Köklügiller, Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler, 197.

¹⁵² İbn Sellâm, el-Emsâl, 239; el-‘Askerî, Cemheratü'l-emşâl, 1/81, 305; el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 1/41.

¹⁵³ Eren, Atasözleri ve Deyimler, 184.

¹⁵⁴ İbn Sellâm, el-Emsâl, 298; el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 2/281.

¹⁵⁵ el-Meydânî, Mecme‘u'l-emşâl, 1/87.

157. مَدَّ رَجْلَكَ عَلَى قَدْرِ الْكِسَاءِ. / 156. مَدَّ رَجْلَكَ حَيْثُ تَنَالُ ثَوْبَكَ.

Ayağını örtüye göre uzat / Ayağını elbisene göre uzat.

158. اَطْمَئِنَّ عَلَى قَدْرِ اَرْضِكَ.

Bulunduğun yere göre (tarlanın miktarına göre) rahat ol.

“Ayağını yorganına göre uzat.”

İnsan hayatında iyi kötü pek çok şeyle karşılaşabilir. İçinde bulunduğu iyi durum, mutluluk hep aynı şekilde devam etmeyebilir. Gelecek günlerin neler getireceği belli olmadığı için kişi, gelirine göre ve sahip olduğu olanakları aşmadan yaşamalıdır.¹⁵⁹

160. الدَّوْدُ إِلَى الدَّوْدِ اِبِلٌ.

Bir deve başka bir deveye bir araya gelince deve sürüsü olur.

161. التَّمْرَةُ إِلَى التَّمْرِ تَمْرٌ.

Bir hurma, başka hurmaya ilave edildiğinde çoğalır.

“Damlaya damlaya göl olur”; “Her çok, azdan olur.”

Ufak tefek şeyleri önemsiz görüp az bulmak yanıltır. Çünkü onlar bir araya gelince büyür ve çoğalır. Bu yüzden küçük şeylerin bile değerini ve kıymetini iyi bilmek lazım.¹⁶²

163. الدَّرَاهِمُ بِالدَّرَاهِمِ تُكْسَبُ.

Para, parayla kazanılır.

“Para, parayı çeker.”

Eldeki paralarla, yeni paralar kazanmak mümkündür.¹⁶⁴

¹⁵⁶ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/435.

¹⁵⁷ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/117.

¹⁵⁸ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/435.

¹⁵⁹ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 104; Muallim Nâci, *Sânihâtü'l-‘Arab: Arap Edebiyatında Deyimler ve Atasözleri*, haz. Ömer Hakan Özalp (İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları, 2002), 61.

¹⁶⁰ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 190; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/462; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/277; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/322.

¹⁶¹ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 190; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/137; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/307.

¹⁶² Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 63; Atasözlerimiz, “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”.

¹⁶³ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/274.

¹⁶⁴ TDK, “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”; Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 171.

2.10. Kanaat Etmek ve Açgözlülük

Kanaatkâr olmayıp hep daha fazlasını istemek kişiyi yorar ve küçük düşürür. Bu yüzden elimizdekilerle yetinip onlara razı olmayı bilmeli, açgözlü olmamalı ve başkalarının malına göz dikmemeliyiz

خَيْرُ الْعَيْ الْقُنُوعُ وَشَرُّ الْفَقْرِ الْخُصُوعُ.¹⁶⁵

Zenginliğin en hayırlısı kanaat, fakirliğin en kötüsü boyun eğmedir.

“Kanaatte izzet, tamahta zillet vardır”; “Kanaat gibi devlet olmaz.”

يَكْفِيكَ نَصِيْبِكَ شَحُّ الْقَوْمِ.¹⁶⁶

Kavmin cimri olsa da nasibin sana yeter.

“Azıcık aşım kaygısız başım.”

Hiçbir zaman aşırıya kaçmamak ve azla yetinmeyi bilmek gerek.

عَنْكَ خَيْرٌ مِنْ سَمِينٍ غَيْرِكَ.¹⁶⁷

Senin zayıf olanın başkasının şişman olanından daha hayırlıdır.

“Evdaki ayran komşudaki yoğurttan iyidir”; “Çoğu zarar, azı karar.”

الْجَحْشُ لَمَّا بَدَأَ الْأَعْيَارُ.¹⁶⁸

Yaban eşek(ler)ine gücün yetmiyorsa sıpasıyla yetin.

إِنْ لَمْ يَكُنْ شَحْمٌ فَتَنْفَسْ.¹⁶⁹

Yağ yoksa yün parçasına razı ol.

“Aza kanaat etmeyen çoğu bulamaz”; “Bir başa bir göz yeter.”

Büyük şeylere sahip olabilmek için öncelikle küçük şeylerle yetinmeyi bilmek gerekir.

أَعْطِيَ الْعَبْدُ كُرَاعًا فَطَلَبَ ذِرَاعًا.¹⁷⁰

Köleye paça verildi, but istedi.

¹⁶⁵ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 197-198; el-Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/236; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 1/244; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 2/206.

¹⁶⁶ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 287; el-Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/429; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-Arab*, 2/415.

¹⁶⁷ el-Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/81; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 2/58, 315; 2/63; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-Arab*, 2/176.

¹⁶⁸ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 235; el-Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/297, 305; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 1/165.

¹⁶⁹ el-Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/411; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 1/47.

¹⁷⁰ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 53; el-Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/107; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 2/47.

“Yüz verince astarını ister”; “Bir buldu iki ister, akça buldu çıkın ister.”

Hiçbir zaman ellerinde olanla yetinmeyi bilmeyen hırslı insanlar, her zaman çok daha fazlasını talep ederler.

171. الْأَصُوصُ عَلَيْهَا صُوصٌ.

Asil deve üzerinde alçak kimse.

“Kel başa şimşir tarak.”

Pek çok ihtiyacı olmasına rağmen, gereksiz gösteriş ve özentiyile uğraşanları ifade eder.

2.11. Acele Etmemek ve Teenni ile Davranmak

Yapacakları işlerde acele etmek, insanları maddi ve manevi zararlara uğratabilir. Bu yüzden herhangi bir hususta karar almadan veya bir davranışı yapmadan önce teenniyle davranmak gerekir. Aceleciliğin yerildiği ve teenni ile hareket etmenin methedildiği aşağıdaki meseller bu durumu bize en güzel şekilde ifade etmektedir:

172. الْعَجَلَةُ فُرْصَةُ الْعَجْزَةِ.

Acele etmek acizler için fırsattır.

173. مَنْ تَأَنَّى أَدْرَكَ مَا تَمَمَّى.

Teenniyle davranan umduğuna ulaşır.

“Acele ile menzil alınmaz”; “Acele işin sonu pişmanlık.”

Düşünüp taşınmadan alelacele yapılan hiçbir işten verimli sonuç alınmaz. Bu yüzden hiçbir konuda acele etmemek gerekir.¹⁷⁴

175. شَرُّ السَّيْرِ الْحَفِيفَةُ.

Yürüyüşün en kötüsü hızla yürümektir.

“Acele yürüyen yolda kalır”; “Tez giden tez yorulur.”

Acele edip amacına en kısa yoldan ulaşmak isteyen kimse, istediğini elde edebilir belki ama çok yorulur.

¹⁷¹ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/24; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/213.

¹⁷² el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/37.

¹⁷³ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/327.

¹⁷⁴ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 79.

¹⁷⁵ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/21, 544; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/359; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 3/228.

2.12. Tatlı Dilli Olmak ve Yermek

Gönül okşayıcı tatlı sözler, insanlar arası pozitif enerjiyi ve iletişimi daha da artırır. Çünkü insanlar güzel sözler duymaktan ve kendini değerli hissetmekten hoşlanırlar. Kötü, yaralayıcı sözler ise hiçbir zaman unutulmaz. Bu yüzden tatlı dilli olmak ve insanlara sevgi ile yaklaşmalıyız.

مَنْ يَسْتَعِينُ بِالرَّفْقِ فِي أَمْرِهِ يَسْتَخْرِجُ الْحَيَّةَ مِنْ وَكْرِهَا.¹⁷⁶

Kim yaptığı işte nazik olursa, yılanı deliğinden çıkarır.

“Tatlı dil, yılanı deliğinden çıkarır.”

Yumuşak ve tatlı dilli olduğunuz sürece karşınızdaki kişiye her işi yaptırmak mümkündür.

طَعْنُ اللِّسَانِ أَنْفَدُ مِنْ طَعْنِ السِّنَانِ.¹⁷⁷

Dil yarası mızrak yarısından daha etkilidir.

طَعْنُ اللِّسَانِ كَوَخْرِ السِّنَانِ.¹⁷⁸

Dil yarası mızrak yarası gibidir.

“Bıçak yarası geçer (onulur), dil yarası geçmez (onulmaz).”

Hakaret içerikli sözler ve kalp kırıcı davranışlar kesinlikle unutulmayıp yıllarca sürebilir.¹⁷⁹

2.13. Güzelliğin Göreceli Olması

Güzellik ve beğeniler kişiden kişiye değişebilir. Akrabalık, yakınlık, arkadaşlık vb. dış faktörler de bir şeyi güzel görmeye etkilidir. Bu yüzden kişi kendi yaptıkları işleri, çocuklarını veya yakınlarını genelde beğenir.

الْقُرْبَىٰ فِي عَيْنِ أُمِّهَا حَسَنَةٌ.¹⁸⁰

Böcek, annesine güzel görünür.

زَيْنٌ فِي عَيْنِ وَالِدٍ وَوَلَدٍ.¹⁸¹

Babanın gözüne çocuğu güzel görünür.

¹⁷⁶ el-Hâşimî, *es-Sıhru'l-halâl ve fi'l-hukem ve'l-emşâl*, 62.

¹⁷⁷ ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-Arab*, 2/151.

¹⁷⁸ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 1/433.

¹⁷⁹ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 116.

¹⁸⁰ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 2/97; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-Arab*, 1/339.

¹⁸¹ el-Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/350; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emşâl*, 1/319; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-Arab*, 2/112.

“Kuzguna yavrusu şahin (anka) görünür.”

“Karga yavrusuna bakmış: “Benim ak pak evladım demiş”

Başkalarına göre çirkin olsa bile, herkes kendi evladını güzel ve kusursuz olarak görür. Çünkü insanın kişisel beğenilerinde duygu ve zevkleri etkili olur.¹⁸²

2.14. Yanlış Anlama

Sağır kimse, yanında konuşan kimselerin sözlerini işitmez ama onların davranışlarına ve mimiklerine bakarak söyledikleri şeyleri anladığını zannedip kendince yorumlar. Bunu şu mesel en güzel şekilde ifade eder:

أَسَاءَ سَمِعًا فَأَسَاءَ جَابَةً.¹⁸³

Yanlış duydu, yanlış cevap verdi.

“Sağır duymaz uydurur (yakıştırır).”

Kendisine söylenen sözleri anlamadığı gibi, konuyla hiç ilgisi olmayacak şekilde sürekli yanlış yorumlar yapan kimseler için de şöyle bir mesel kullanılır:

لَوْ قُلْتُ تَمْرَةٌ لَقَالَ جَمْرَةٌ.¹⁸⁴

Ben temra (hurma) desem, o cemra (köz) der.

“Ben derim bayram haftası, o der mangal tahtası.”

2.15. Dış Görünüşe Aldanma

Dış görünüş yanıltıcı olabilir. Bu yüzden insanları değerlendirirken görünüşüne değil; bilgisine, konuşmasına, hal ve tavırlarına bakmak gerekir.

مَا كُلُّ بَيْضَاءَ شَحْمَةٌ، مَا كُلُّ سَوْدَاءَ تَمْرَةٌ.¹⁸⁵

Her beyaz yağ, her siyah hurma değildir.

“Her sakallıyı deden sanma”; “Her gördüğün sakallıyı baban sanma.”

“Ak koyunu gören içi dolu yağ sanır.”

Herhangi bir şeyin dış görünüşüne bakıp, içinin de aynı olduğunu zannetmek yanıltıcı olur.

¹⁸² Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 127; Vefik, *Atalar Sözü*, 77.

¹⁸³ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 53; el-Askerî, *Cemheratü'l-emsâl*, 1/25; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emsâl*, 1/330; ez-Zemahşerî, *el-Müstekşâ fi emsâli'l-Arab*, 1/153.

¹⁸⁴ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emsâl*, 2/198.

¹⁸⁵ el-Askerî, *Cemheratü'l-emsâl*, 2/226, 287; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emsâl*, 2/281.

لَيْسَ الْجَمَالُ بِالتِّيَابِ.¹⁸⁶

Güzellik elbiseyle değildir.

“Kalıp kıyafetle adam adam olmaz”; “Kılık kıyafetle adam adam olmaz” “Kürk ile börk ile adam olunmaz”; “Eşeğe altın semer vursalar, eşek yine eşektir.”

Doğruluk, dürüstlük, bilgelik gibi insanı insan yapan değerler vardır. Bunlardan yoksun birisi her ne giyerse giysin hangi makamda olursa olsun değersizdir. Dış görünüşe, makam ve unvanlara çok fazla önem verip insanları buna göre değerlendirmek yerine, gösterdikleri davranışlara ve yaptıkları işlere bakıp bir kanaate varmak gerekir.¹⁸⁷

2.16. Mükemmel Olmama

Herkesin hataları, kusurları olabilir. Çünkü hiç kimse mükemmel değildir. Önemli olan yaptığımız hataları bilerek, isteyerek yapmamak ve onları düzeltmeye çalışmaktır.

لِكُلِّ جَوَادٍ كَبُوءَةٌ، لِكُلِّ عَالِمٍ هَفْوَةٌ.¹⁸⁸

Her at tökezler, her bilen hata yapar.

“Hatasız kul olmaz” veya “Kul, hatasız olmaz.”¹⁸⁹

İnsan hata etmemek için her ne kadar uğraşsa da yine de yanılabilir.

لَا تَعْدَمُ الْحُسْنَاءُ دَائِمًا.¹⁹⁰

Güzeli de yeren bulunur.

“Her güzelin bir kusuru vardır” veya “Kusursuz güzel olmaz.”

“Gül dikensiz olmaz” veya “Dikensiz gül olmaz.”

Her iyi ve güzel şeyin hoşla gitmeyen bir tarafı, kusuru vardır. Güzel şeye sahip olmak isteyen kimse bu kusurları görmezden gelmelidir.¹⁹¹

2.17. Dert, Sıkıntı ve Bela

İnsanoğlu hayatta olduğu sürece pek çok sorun ve sıkıntıyla karşılaşır üzülebilir. Ancak ölümlerle birlikte dertlerinden, tasalarından kurtulabilir. Bu yüzden başa gelen

¹⁸⁶ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/257.

¹⁸⁷ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 33.

¹⁸⁸ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 51; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/187; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 2/52.

¹⁸⁹ Bu iki atasözünde olduğu gibi, manayı bozmamak şartıyla kelimeler arasında takdim-tehir yapılabilir. (bk. Dilçin, *Edebiyatımızda Atasözleri*, 23/.)

¹⁹⁰ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/213; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli'l-'Arab*, 2/256.

¹⁹¹ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 70.

acı ve kederlerden dolayı ümitsizliğe düşmemeli, üstesinden gelmeye gayret etmeli, gerektiğinde de başkalarından yardım istemeliyiz.

كُلُّ رَأْسٍ بِدِهٍ صَدَاعٌ.¹⁹²

Her başın ağrısı vardır.

“Ağrısız baş mezarda gerek.”

Yaşayan herkesin kendine göre sıkıntısı, derdi vardır. Ancak dünyadan göçüp gildiğinde dertler bitecektir. Bu yüzden ufak tefek sıkıntıları dert edinip kötümser olmamakta fayda vardır.

فَرٌّ مِنَ الْقَطْرِ وَوَقَعَ تَحْتَ الْمِيزَابِ.¹⁹³

Damladan kaçtı, oluğun altına düştü.

“Yağmurdan kaçarken doluya tutuldu.”

Güç bir durumdan kurtulayım derken daha kötüsüyle karşılaştı.

رُبُّ رَمِيَةٍ مِنْ غَيْرِ رَامٍ.¹⁹⁴

Atıcısı olmayan nice atış vardır.

إِنَّ الْخُصَّاصَ يُرَى فِي جَوْفِهَا الرَّقْمُ.¹⁹⁵

Küçük bir deliğin içinde büyük bir bela görülebilir.

“Ummadığım taş baş yarar.”

Beceriksiz sandığımız nice kişi, kendisinden umulmayan çoğu işi yapabilir.¹⁹⁶

لَا بُدَّ لِلْمَصْدُورِ أَنْ يَنْفُثَ.¹⁹⁷

Göğsünden şikâyetçi olan kimsenin nefes alması gerekir.

“Derdini söylemeyen (saklayan) derman bulamaz.”

İnsan ufak tefek sıkıntılarını kendi giderebileceği için başkasına söylemez. Fakat bazen çare bulmakta güçlük çektiği dertleri olabilir. Bu durumda etrafında kendisine yardımcı dokunabilecek kimselerle konuşarak derdine çare bulabilir.¹⁹⁸

¹⁹² el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/171.

¹⁹³ el-Bekrî, *Faşlü'l-makâl fi şerhi kitâbi'l-emşâl*, 378.

¹⁹⁴ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 51, 312; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/491; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/299.

¹⁹⁵ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/12; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/404.

¹⁹⁶ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 201.

¹⁹⁷ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/241.

¹⁹⁸ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 144.

2.18. Bilme, Düşünme ve Tecrübeli Olma

Bir konuda uzman, çok bilgili ya da tecrübe sahibi olan kimselere akıl öğretmeye ve bilgi vermeye çalışılmamalıdır. Zira bu hem gereksiz bir çabadır hem de küçük düşmemize sebep olabilir.

أَحْرُ تَكْفِيهِ الْإِشَارَةُ.¹⁹⁹

Hür kimseye işaret yeter.

“Arife tarif gerekmez”; “Arif olan anlar.”

Herkesin anlayabileceği şekilde açıkça söylenmeyen bir sözün ne manaya geldiğini kavrayabilen kimselere açıklama yapmak gerekmez.

إِنَّ الْعَوَانَ لَا تُعَلِّمُ الْحَمْرَةَ.²⁰⁰

Tecrübeli orta yaşlı kimseye başörtüsünü nasıl örteceği öğretilmez.

“Tereciye tere satılmaz.”

Bir işte uzmanlaşmış kimselere o işi öğretmeye çalışmak, boşuna çaba sarf etmektedir.²⁰¹

كُلُّ إِنَاءٍ يَرْتَشِحُ بِمَا فِيهِ.²⁰²

Her kap içindekini sızdırır.

“Dervişin fikri neyse zikri odur.”

İnsan, konuşurken kafasındaki düşünceleri dile getirir.²⁰³

2.19. Kader ve Kısmet

Kader, meseller de dâhil olmak üzere birçok edebi eserde rol almıştır. Hem Arap hem Türk Edebiyatı'ndaki mesellerin ana teması şudur: Bir şey kaderde varsa mutlaka gerçekleşir; eğer yoksa siz ne kadar gayret ederseniz edin asla gerçekleşmez.

جَاءَ الْقَدْرُ عَمِيَّ الْبَصْرُ. / إِذَا نَزَلَ الْقَضَاءُ عَمِيَّ الْبَصْرُ.²⁰⁴

Kader gelince göz görmez olur.

إِذَا حَانَ الْقَضَاءُ صَاقَ الْقَضَاءُ.²⁰⁵

¹⁹⁹ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/263; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/19.

²⁰⁰ İbn Sellâm, *el-Emşâl*, 108; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/19.

²⁰¹ Atasözlerimiz, “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”.

²⁰² el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/162, 195.

²⁰³ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 67.

²⁰⁴ ez-Zemağşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/123; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 1/75.

²⁰⁵ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/119; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/60.

Kader geldiğinde uzay (dünya) daralır.

إِذَا جَاءَ الْحَيْنُ حَارَتْ الْعَيْنُ.²⁰⁶

Ölüm gelince göz ne yapacağını şaşırır.

“Kısmetinde ne varsa kaşığında o çıkar.”

“Kısmet ise gelir Hint’ten Yemen’den, kısmet değilse ne gelir elden.”

Kişi bir şeyi elde etmek için ne kadar çabalarsa çabalasın, Allah neyi kısmet ederse ona ulaşır. Kısmet etmemişse onu elde edemezsiniz.²⁰⁷

الْفَانُ لَا يُسْتَدْرَكُ.²⁰⁸

Elden giden şey telafi edilmez.

“Olmuşla ölmüşe çare yok (bulunmaz).”

Olan bir şeyi değiştirmenin ve hayatı geri getirmenin mümkün olmadığını anlatan bir atasözüdür.

طَارَتْ بِه الْعُنُقَاءُ.²⁰⁹

Anka kuşu onu alıp götürdü.

“Yel üfürdü, su götürdü.”

Malın aniden ve sebepsiz bir şekilde yok olup gitmesini ifade eder.

2.20. Evlilik ve Bekârlık

Aynı konuda söylenen bazı atasözlerine bakıldığında aralarında anlamsal bir çelişki olduğu görülmektedir. Mesela aşağıdaki evlilik ve bekârlıkla ilgili mesellerin birinde evlilik teşvik edilirken diğerinde bekârlık övülmektedir.

زَوْجٌ مِنْ عَوْدٍ خَيْرٌ مِنْ قُعُودٍ.²¹⁰

Çöp gibi zayıf biriyle evlenmek evde oturmaktan daha iyidir.

“Koca olsun da isterse cüce olsun”²¹¹ ; “Bekârlık maskaralıktır.”

“Bekârın parasını it yer, yakasını bit.”

²⁰⁶ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/20.

²⁰⁷ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 138.

²⁰⁸ el-‘Askerî, *Cemheratü’l-emşâl*, 2/102.

²⁰⁹ el-‘Askerî, *Cemheratü’l-emşâl*, 2/13.

²¹⁰ el-‘Askerî, *Cemheratü’l-emşâl*, 1/503; el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/320; ez-Zemaşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli’l-‘Arab*, 2/111.

²¹¹ Lutfî, *Türk Atalar Sözü*, 39.

Bekâr kimsenin düzenli bir aile hayatı olmadığı, parasını çarçur ettiği ve derbeder bir yaşayışı olduğu için alay konusu olabilir.

Yukarıdaki atasözlerinde bekârlık yerilip evlilik teşvik edilirken, şu atasözünde de bekârlık övülmektedir.

بَعْدَ اللَّتْيَا وَالَّتِي (لَا أَتَزَوَّجُ أَبَدًا).²¹²

Küçük büyük bunca felaketten sonra asla evlenmeyeceğim.

“Bekârlık sultanlıktır.”

Evlenmeyip tek başına yaşamak daha iyidir.

2.21. Birlik ve Beraberlik

İnsan, tek başına zayıf bir varlıktır. Ancak başkalarıyla bir araya geldiğinde kendisini güçlü ve kuvvetli hissedebilir, herhangi bir işe girişebilir veya yaptığı işte daha başarılı olabilir.

الذِّئْبُ خَالِيًا أَسَدًا. / الذِّئْبُ خَالِيًا أَشَدُّ.²¹³

Kurt yalnızken aslan kesilir. / Kurt yalnızken daha saldırgandır.

“Sürüden ayrılan kurt kapar.”

Bir amaç için topluca yapılan bir işten vazgeçenler hüsrana uğrarlar.

عَبْدٌ صَرِيحُهُ أَمَةٌ.²¹⁴

Kölenin yardımcısı cariye.

“Bozacının şahidi şıracı.”

Genelde aynı veya benzer düşüncelere sahip olanlar, birlik olur ve birbirlerine kol kanat gererler.

2.22. Korkaklık

Kişi hayatta başarılı olmak, zorluklara göğüs gerebilmek ve kendini tehlikelerden koruyabilmek için korkmamalı, cesaret sahibi olmalıdır. İşte o zaman hayatından lezzet alabilir. Bu hususta şair bir beytinde şöyle der:

مَنْ رَاقَبَ النَّاسَ مَاتَ غَمًّا ... وَفَارَ بِاللَّدَى الْجُسُورُ²¹⁵

²¹² İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 256; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emsâl*, 1/92.

²¹³ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 222, 268; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emsâl*, 1/458, 459; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emsâl*, 1/278; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi'emsâli'l-‘Arab*, 1/319.

²¹⁴ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 123; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emsâl*, 2/40; el-Meydânî, *Mecme'u'l-emsâl*, 2/5.

²¹⁵ el-Meydânî, *Mecme'u'l-emsâl*, 2/402; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emsâl*, 3/135.

Kim insanların sözüne kulak asarsa, kederden ölür.

Ancak cesaret sahibi kimse lezzeti tadar.

أَهْيَبَةُ خَيْبَةٍ.²¹⁶

Korkaklık kaybetmektir.

“Bir korkak bir orduyu bozar.”

Toplum içinde bir iş yaparken ya da düşmanla savaşırken, korkak birinin sergi-
leyeceği kaygı, korku ve telaş başarısızlığa yol açabilir.

إِنَّ الْجَبَانَ حَنْفُهُ مِنْ فَوْقِهِ.²¹⁷

Korkağın ölümü üstünden (gökyüzünden) gelir.

“Korkunun ecele faydası yoktur.”

Kişi, korkarak başına gelecek bir kötülüğü engelleyemez. Bir şey olacaksa olur. Bu
yüzden gereksiz korkuya kapılıp da üzülmemek gerekir.²¹⁸

الشَّاةُ الْمَذْبُوحَةُ لَا تَأْمُ السَّلْحَ.²¹⁹

Boğazlanmış koyun, derisi yüzülürken acı duymaz.

**“Ölmüş koyun (eşek) kurttan korkmaz”; “İslanmışın yağmurdan korkusu olmaz”; “Acı pat-
lıcanı kırağı çalmaz.”**

Daha önce zarara uğrayan veya her şeyini kaybeden kimse, benzer kötü durum-
lardan etkilenmez.²²⁰

2.23. İhtiyatlı Olmak

Herhangi bir konuda bir şey söylerken veya yaparken, edinilen tecrübelerden
yola çıkarak ileriye düşünüp tedbirli davranmak gerekir. Aksi halde pişman olunacak
durumlarla karşılaşılabilir veya aynı hataya düşülebilir.

إِنَّ لِلْحَيْطَانَ آذَانًا.²²¹

Duvarların kulağı vardır.

“Yerin kulağı vardır.”

²¹⁶ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/402.

²¹⁷ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/114; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/10; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/403.

²¹⁸ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 143.

²¹⁹ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/391; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/325.

²²⁰ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 168.

²²¹ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/87.

iki kişinin gizlice konuştuğu bir mesele, başkaları tarafından duyulabilir.²²²

مَنْ كَشَفَتْهُ الْحَيَّةُ حَدِرَ الرَّسَنِ الْأَبْلَقِ.²²³

Kendisini yılan ısırarak kimse, alacalıipten sakınır.

“Sütten ağzı yanan yağurdu üfleyerek yer” veya “Sütten ağzı yanan ayrıntı üfleyerek içer.”

Yaptığı bir davranış veya işten dolayı zarar gören kimse, ikinci kez aynı hataya düşmemeye çalışır.²²⁴

2.24. Borçlanma

İnsan mecbur kaldığında bir yakınından veya arkadaşından daha sonra ödemek koşuluyla borç alabilir. Ancak zorunlu olmadıkça borç almamakta fayda vardır. Ayrıca elde hazır bulunan paraya da güvenmemeli, her daim çalışıp çaba gösterilmelidir.

الْجَمَلُ مِنْ جَوْفِهِ يَجْتَرُ.²²⁵

Deve karnından geviş getirir.

“Borç yiyen, kesesinden yer”; “Hazıra dağlar dayanmaz.”

Borç alarak alışveriş yapan kimse, aldığı şeylerin parasını o an kendisi vermese bile, daha sonra mutlaka ödeyecektir. Ayrıca kişinin çalışmayıp sürekli kesesinden harcaması da en büyük birikimleri bile eritir.²²⁶

2.25. Fırsatları Değerlendirmek

Ele geçen fırsatları kaçırmamak, iyi değerlendirmek gerekir. Kimi zaman fırsatı yakalamak kolaydır, yeter ki zamanı iyi ayarlanabilsin.

إِذَا هَبَّتْ رِيَاخُكَ فَاعْتَبِرْهَا.²²⁷

Rüzgârların estiğinde bunu fırsat bil.

الْفُرْصُ تَمُرُّ مَرَّ السَّحَابِ.²²⁸

Fırsatlar bulut gibi geçer gider.

²²² Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 214.

²²³ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 223; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/258; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/319.

²²⁴ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 63.

²²⁵ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/175; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 2/51.

²²⁶ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 167.

²²⁷ el-Hâşimî, *es-Sihru'l-halâl ve fi'l-hikem ve'l-emşâl*, 105.

²²⁸ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/90.

“Fırsat her vakit ele geçmez.”

Fırsatlar insanın eline çok nadir geçer. Bu yüzden gelen her fırsat iyi değerlendirilmelidir.

2.26. Zamanın Geçici Olması

Her şeyin bir gerçekleşme süresi vardır. Sağlığımız ve durumumuz yerindeyken kendimizi işimize vermeli ve yapmamız gereken şeyleri gerçekleştirmeye özen göstermeliyiz. Çünkü zaman fark edemeyeceğimiz kadar hızlı geçmektedir.

سَخَابَةُ صَيْفٍ عَنْ قَلِيلٍ تَقَشَّعُ.²²⁹

Yaz bulutu hemen dağılır.

“Sayılı gün tez geçer”; “Gençlik bir kuştur, ihtiyarlık naçar iştir.”

Bir şeyin çabuk, hızlı bir şekilde geçtiğini ifade eden bu Arap meseline karşılık söylenen Türkçe ata sözlerde gençliğin ve sayılı günlerin çabuk geçtiği ifade edilmiştir.

2.27. Açık Seçik Olmak

Gerçekleri gizlemek, örtmeye çalışmak, görmezden gelmek boşa sarf edilen bir çabadır. Çünkü onlar ister istemez elbet bir gün açık seçik ortaya çıkacaktır.

قَدْ بَيَّنَّ الصُّبْحُ لِدِي عَيْنَيْنِ.²³⁰

Gözleri olan için sabah aydınlandı.

“Güneş balçıkla sıvanmaz.”

Herkes tarafından bilinen gerçekler inkâr edilemez.

3. Hikâyesi Olan Meseller

Mana yönünden Türk atasözleriyle uyumlu olan bazı Arap mesellerini anlayabilmek için sadece lafız yeterli olmamakta, hangi bağlamda söylenildiğini bilmek gerekmektedir. Bu yüzden aşağıdaki atasözlerinde mesellerin hikâyelerine de yer verilmiştir:

وَأَفَقَ شَسٌّ طَبَقَةً.²³¹

²²⁹ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/344.

²³⁰ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 59; el-‘Askerî, *Cemheratü’l-emşâl*, 2/126; el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 2/99; el-Bekrî, *Faşlü’l-makâl fi şerhi kitâbi’l-emşâl*, 61.

²³¹ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 177; el-‘Askerî, *Cemheratü’l-emşâl*, 2/336-337; el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 2/359; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli’l-‘Arab*, 2/371.

Şenn, Tabaka'yla uyuştu.

“Tencere yuvarlanmış kapağını bulmuş.”

Bazı özellikler yönünden birbirine benzeyen iki kişinin bir araya geldiğini ifade eder. Meselin hikâyesi şöyledir:

Arapların dahi isimlerinden Şenn, kendisine uygun bir bayan bulup evlenene kadar gezip dolaşacağını söyler. Günlerden bir gün yolculuk yaparken, köyüne giden bir adamla karşılaşır ve köye kadar ona eşlik eder. Yolda giderken Şenn adama; “*Sen mi beni taşırsın, ben mi seni?*” diye sorar. Adam da “*Ey kendini bilmez! İkimiz de bineğin üzerindeyiz. Birbirimizi nasıl taşıyalım*” der. Sonra yolculuğa devam ederler. Biraz yol aldıktan sonra, hasat edilecek bir ekin tarlası görürler. Şenn adama “*Bu ekin yenilmiş midir, yenilmemiş midir?*” diye sorar. O da “*Seni cahil! Ekinlerin yenilmediğini görmüyorsunuz*” diye cevap verir. Sonra yollarına devam ederler. Yolda giderken bir cenazeye karşılaşır. Şenn adama; “*Sence tabutun içindeki kişi ölü müdür, diri midir?*” diye sorar. Adam da “*Senden daha cahilini görmedim. Sence onu mezara canlı mı götürüyorlar?*” der.

Köye vardıklarında adam evine gider ve kızı Tabaka'ya yolda Şenn ile aralarında geçen konuşmaları anlatır. Tabaka da Şenn'in sorduğu soruların ne anlama geldiğini babasına şöyle izah eder:

“*Sen mi beni taşırsın, ben mi seni?*” sorusuyla “Yolculuk bitene kadar sen mi konuşmak istersin, ben mi konuşayım?” demek istemiştir.

“*Bu ekin yenilmiş midir, yenilmemiş midir?*” diyerek de “Ekinin sahibi ekinleri satıp parasını yemiş midir, yememiş midir” diye sormuştur.

“*Sence tabutun içindeki kişi ölü müdür, diri midir?*” diye sorarak da “Arkasında soyunu devam ettirecek evlat bırakmış mıdır?” öğrenmek istemiştir.

Günlerden bir gün adam Şenn'le karşılaşır ve ona kızının söylediklerini anlatır. Verdiği cevaplardan Tabaka'nın zeki bir kız olduğunu anlayan Şenn, onu babasından ister ve evlenirler. Daha sonra birlikte Şenn'in ailesinin yanına giderler. Tabaka'nın da Şenn gibi akıllı ve zeki olduğunu anlayan aile *يَدَاكَ أَوْكَنَا وَفُوكَ نَفَخَ* der.²³²

²³³ يَدَاكَ أَوْكَنَا وَفُوكَ نَفَخَ.

Ellerin bağladı, ağzın şişirdi.

“Kendin ettin kendin buldun”; “Kendi düşen ağlamaz.”

Mesel, kendisini kötü duruma düşüren kimselerin bundan dolayı yakınmalarını gerektiğini ifade eder. Meselin ortaya çıkış hikâyesi şöyledir:

²³² el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 2/336-337; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/359.

²³³ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 331; ez-Zemaşşerî, *el-Müstekşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 2/410.

Adamın biri denizdeki adalardan birinde mahsur kalır. Bunun üzerine su kırbasını şişirip onunla karşıya geçmek ister. Kırbayı şişirir ama ağzını sıkıca bağlayamaz. Bu yüzden denizin ortasında kırbanın havası iner ve boğulma tehlikesi geçirir. Yardım istemek için bağırmağa başlayınca da adamın biri ona, “*Ellerin bağladı, ağzın da şişirdi*” der.²³⁴

الصَّيْفَ صَيَّعَتِ اللَّبَنُ.²³⁵

Sütü yazın kaybettin.

“*Geçti Bor’un pazarı, süt eşeği Niğde’ye.*”

“*Atı alan Üsküdar’ı geçti*”; “*Eski çamlar bardak oldu.*”

İş işten geçti anlamına gelen bu meselin hikâyesi şöyledir:

Kabileinin en zenginlerinden biri olan ‘Amr b. ‘Amr b. ‘Udâs, yaşlı olduğu halde kendisinden çok daha genç olan amcasının kızıyla evlenir. Ancak kız, ‘Amr’dan hoşlanmaz ve boşanırlar. Daha sonra yakışıklı bir gençle evlenir. Onunla da geçim sıkıntısı çeken kız, bir gün süt istemek üzere eski kocasına gider. Eski kocası da ona şöyle cevap verir: الصَّيْفَ صَيَّعَتِ اللَّبَنُ.²³⁶

رَجَعَ بِخَنَفِي حُنَيْنٍ.²³⁷

Huneyn’in ayakkabılarıyla döndü.

“*Dimyat’a pirince giderken evdeki bulgurdan oldu.*”

“*Deve boynuz ararken kulaktan olmuş.*”

Elindekini yeterli bulmayıp daha çoğunu ve iyisini isteyen kimse, sahip olduğu şeyleri de kaybeder anlamına gelen bu meselin ortaya çıkma hikâyesi şöyledir:

Bedevinin biri Huneyn isimli bir ayakkabıcıya gidip, ondan bir çift ayakkabı almak ister. Sıkı bir pazarlıktan sonra anlaşamayınca ayakkabıları almaktan vazgeçer. Bu duruma sinirlenen Huneyn de bedeviyi kızdırmak için onun almak istediği ayakkabının önce bir tekini, daha sonra da diğer tekini onun geçeceği yolun üzerinde farklı yerlere koyar, kendisi de ağacın arkasına saklanır. Bedevi yolda giderken ayakkabının bir tekini gördüğünde “*Huneyn’in ayakkabısına ne kadar da benziyor! Diğer teki*

²³⁴ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 331.

²³⁵ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 247-248; el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/575-576; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/68; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/329. (Bu manada kullanılan bir diğer mesel de şudur: (أَسَاءَ الْيَوْمِ وَقَدْ زَالَ الظُّهُرُ) “*Şimdi mi gelirler? Öğle vakti geçti.*” bk. el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/96; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli'l-‘Arab*, 1/153; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 3/155.)

²³⁶ el-‘Askerî, *Cemheratü'l-emşâl*, 1/576; el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 2/68.

²³⁷ el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/296; el-Yûsî, *Zehru'l-ekem fi'l-emşâl*, 3/50. Bu manada kullanılan bir diğer mesel: (ذَعَبَ الْحِمَارُ يَطْلُبُ قَرْنَيْنِ فَعَادَ مَطْلُومَ الْأُذُنَيْنِ) “*Eşek iki boynuz istemek üzere gitti ancak kulakları kesik döndü.*” bk. el-Meydânî, *Mecme‘u'l-emşâl*, 1/286.

de olsa onu alırdım” der. Daha sonra yoluna devam eden bedevi, biraz ilerde de ayak-kabının diğer tekini görünce, ilk gördüğü ayakkabıyı almadığına pişman olur. Devesini yakınlarda bir yere bağlayıp önceki gördüğü ayakkabıyı almaya gider. Bunun üzerine Huneyn saklandığı yerden çıkıp bedevinin devesini eşyalarıyla birlikte alıp gider. Ailesinin yanına devesi ve eşyaları olmadan eli boş dönen bedeviye “Yolculuktan ne getirdin?” diye sorulduğunda “*Huneyn’in ayakkabılarını*” cevabını verir.²³⁸

جَزَاءُ سِنِمَّارٍ.²³⁹

Sinimmar’ı cezalandırdığı gibi cezalandırdı.

“Besle kargayı oysun gözüünü.”

Kendisine yapılan iyiliğin kıymetini bilmeyen ve iyiliğe karşılık kötülük yapan kimseler için söylenen bu meselin hikâyesi şöyledir:

Meselde adı geçen Sinimmâr Rum asıllı bir yapı ustasıdır. Kûfe’de Nu‘mân b. İmrii’l-Kays için eşsiz bir saray inşa eder. Sarayı çok beğenen Nu‘mân, aynıısından bir başkası için de yapmaması için Sinimmâr’ı sarayın tepesinden aşağıya attırır ve Sinimmâr oracıkta can verir.

لَأَمْرٍ مَا جَدَعَ قَصِيرٍ أَنْفَهُ.²⁴⁰

Kaşîr, bir nedenden dolayı burnunu kesti.

“Minareyi çalan kılıfını hazırlar.”

Gizlenmesi oldukça zor ve büyük bir suç işleyen kişi, karşılaşacağı cezalardan kurtulmasını sağlayacak yolları önceden düşünür.²⁴¹ Oç almak istenildiğinde söylenen²⁴² bu meselin hikâyesi şöyledir:

Cezîmetü’l-Ebraş adında biri, Cezîre kraliçesi ez-Zebbâ’nın babasını öldürür. Bu duruma öfkelenen ez-Zebbâ, Cezîme’den intikam almak için ona bir mektup yazar ve ülkeyi birlikte yönetmeyi teklif ederek en kısa zamanda saraya gelmesini ister. Adamlarıyla istişare eden Cezîme bu teklifi kabul eder. Ancak adamlarından biri olan Kaşîr, bunun iyi bir fikir olmadığını, bu işte bir intikam niyetinin bulunabileceğini, ez-Zebbâ’nın onun sarayına gelmesini istemesini söyler ama Cezîme onun sözüne itibar etmez. Saraya gittiğinde de ez-Zebbâ onu öldürür.

Bunun üzerine Kaşîr Zebbâ’yı öldürme planları yapar. Burnunu kesip vücuduna da zarar vererek Zebbâ’nın yanına gider ve ona Cezîme’nin kız kardeşinin oğlu ‘Amr

²³⁸ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/296; el-Yûsî, *Zehru’l-ekem fi’l-emşâl*, 3/50.

²³⁹ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 273; el-‘Askerî, *Cemheratü’l-emşâl*, 1/305; el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/159.

²⁴⁰ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 2/196; el-Yûsî, *Zehru’l-ekem fi’l-emşâl*, 1/208.

²⁴¹ Eren, *Atasözleri ve Deyimler*, 158.

²⁴² Ebû Manşûr es-Se‘âlebi ‘Abdülmelik b. Muḥammed, *et-Temşil ve’l-muḥâdâra*, thk. ‘Abdulfettâh Muḥammed (y.y.: ed-Dâru’l-‘Arabiyye, 1981), 312.

b. ‘Adî’nin ona bu işkenceyi yaptığını ve kendisine sığınmak istediğini söyler. Zebbâ da onun sarayda kalmasına izin verir. Sarayda kaldığı süre zarfında her türlü bilgiyi toplayıp Zebbâ’nın güvenini kazanan Kasîr, bir gün Zebbâ’dan izin alarak saraydan ayrılır. ‘Amr’ın yanına gidip olup biten her şeyi ona anlatır. Daha sonra ‘Amr ve adamlarını Zebbâ’nın yaşadığı şehre getirir ve gizlice saraya sokar. ‘Amr’ı gören Zebbâ işin gerçeğini anlar ama ‘Amr onu oracıkta öldürür. Bu olaydan dolayı *لَأْمُرٍ مَا جَدَعَ قَصِيرٌ أَنْفَهُ* denilir.²⁴³

*تَسْمَعُ بِالْمُعِيدِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَرَاهُ.*²⁴⁴

Mu‘aydî’yi dinlemen, görmenden daha hayırlıdır.

“Davulun sesi uzaktan hoş gelir.”

Bazı durumlar vardır ki, uzaktan baktığınızda imrenirsiniz. Oysa gerçek hiç de görüldüğü gibi değildir. İmrendiğiniz o şey, aslında sizi rahatsız edebilir.²⁴⁵ Bu durumu anlatan meselin hikâyesi şöyledir:

Mu‘aydî, adam öldüren ve en-Nu‘mân b. el-Münzir’in mallarını gasp eden biridir. Bu yüzden adamları onu yakalamaya çalışır ancak bir türlü muvaffak olamazlar. Nu‘mân, aynı zamanda kahramanlık ve cesaretinden dolayı Mu‘aydî’yi beğenmekte ve onu görmek istemektedir. Günlerden bir gün Mu‘aydî Nu‘mân’ın huzuruna gelir. Onu gören ve görünüşünden hoşlanmayan Nu‘mân *تَسْمَعُ بِالْمُعِيدِ خَيْرٌ مِنْ أَنْ تَرَاهُ* der.²⁴⁶

Sonuç

Uzun uzadıya anlatılacak bir olayı kısa ve öz bir şekilde ifade eden atasözleri, insanların üzerinde etkiler bırakarak hayatlarına yön vermektedir. Milletler farklı olsa bile insanoğlunun benzer deneyim ve yargılara sahip olması, lafız ve mana birliği içeren sözlerin ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Arapça ve Türkçede ortak çağrışımlara sahip olan atasözlerine bakıldığında adalet, eşitlik, doğruluk, dürüstlük, yalan söylememe, cömertlik, dostluk, arkadaşlık, düşmanlık, tembellik, çalışmak, kanaat etmek, sabırlı olma, yardımlaşma, ölüm, kader, aşk, sevgi, para vb. pek çok konuda insan ve topluma dair söylenen sözler dikkati çekmektedir. Bu sözlerde zaman zaman, insanlarla olan ilişkilerinden yola çıkarak bitki, hayvan ve cansız varlıklara da yer verildiği görülmektedir.

Bahsi geçen atasözlerine cümle yapısı açısından bakıldığında isim, fiil ve şart cümlelerini görmek mümkündür. Bunların bazılarında olumlu-olumsuz ve talep ya-

²⁴³ el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/233; el-Yûsî, *Zehru’l-ekem fi’l-emşâl*, 1/210.

²⁴⁴ İbn Sellâm, *el-Emsâl*, 97; el-Meydânî, *Mecme‘u’l-emşâl*, 1/129; ez-Zemaşşerî, *el-Müsteşşâ fi emşâli’l-‘Arab*, 1/345, 346.

²⁴⁵ Köklügiller, *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*, 140.

²⁴⁶ el-Yûsî, *Zehru’l-ekem fi’l-emşâl*, 3/176-177.

pısı içeren bazılarında da maḥzûf öğelerin bulunduğu cümleler yer almaktadır. Ayrıca takdim teḥîr yapılan veya bir kelime yerine aynı manaya gelen başka bir kelimenin kullanıldığı meseller de bulunmaktadır. Anlatım biçimleri yönünden de dolaylı, dolaysız, karşılaştırmalı, soru cevaplı anlatımlara rastlanmaktadır. Doğrudan anlatıma sahip olanlarda verilmek istenen temel düşünce hemen anlaşılırken, dolaylı anlatıma sahip olanların ya da sadece lafza bakılarak anlaşılması mümkün olmayan mesellerin hangi bağlamda söylenildiğini araştırıp bilmek gerekmektedir. Makalede bahsi geçen meseller (atasözleri) edebi ve belagat yönünden değerlendirildiğinde de teşbih, istiare, kinaye, seci, cinas gibi beyan ve lafzi sanat türlerine rastlamak mümkündür.

Çıkar Çatışması / Conflict of Interest: Yazar çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.
/ The author declared that there is no conflict of interest.

Finansal Destek / Grant Support: Yazar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir. / The author declared that this study has received no financial support.

Kaynakça

- ‘Âbidîn, ‘Abdülmeçîd. *el-Emsâl fi’n-nesri’l-‘arabiyyi’l-‘kadîm*. İskenderiye: Dâru’l-Ma‘rife el-Câmi‘iyye, ts.
- ‘Askerî. Ebû Hilâl. *Cemheratü’l-emsâl*. 2 Cilt. thk. Muhammed Ebu’l-Faḍl İbrâhîm- ‘Abdülmeçîd Kutâmîş. y.y.: Dâru’l-Fikr, 1988.
- Atasözlerimiz, “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü” Erişim: 12 Kasım 2020. www.atasözlerimiz.com.tr
- Bekrî, Ebû ‘Ubeyd. *Faşlü’l-makâl fi şerhi kitâbi’l-emsâl*. thk. İhsân ‘Abbâs. Beyrût: Müessetü’r-Risâle, 1971.
- Demirayak, Kenan. *Arap İslam Edebiyatı Literatür Bilgisi*. İstanbul: Cantaş Yayınları, 2016.
- Dilçin, Dehri. *Edebiyatımızda Atasözleri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, 2000.
- Durmuş, İsmail. “Mesel”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/299-301. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Elmalı, Hüseyin. “Mufaḍḍal ed-Ḍabbî”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 30/364. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- Eren, Şükran. *Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Meram Yayınları, 1996.
- Hâşimî, Aḥmed. *es-Sihru’l-ḥalâl ve fi’l-ḥikem ve’l-emsâl*. Beyrût: Dâru’l-Kütübi’l-‘ilmiyye, ts..
- İşbahânî, Ebu’ş-Şeyḥ. *Kitâbü’l-emsâl fi’l-ḥadîsi’n-nebevî*. thk. ‘Abdü’l-‘Alî ‘Abdülḥamîd Ḥâmid. Bombây: ed-Dâru’s-Selefiyye, 1987.
- İbn ‘Abdi Rabbih. *el-‘İkdü’l-ferîd*. 8 Cilt. Beyrût: Dârü’l-Kütübi’l-‘ilmiyye, 1404.
- İbn Ḥamdûn, Muḥammed b. el-Ḥasen b. Muḥammed b. ‘Ali. *et-Tezkiretü’l-ḥamdûniyye*. 2 Cilt. Beyrût: Dâru Şâdir, 1417.
- İbn Manzûr, Muhammed b. Mükerrrem. *Lisânü’l-‘Arab*. 15 Cilt. Beyrût: Dâr-u Şâdir, ts..
- İbn Sellâm, Ebû ‘Ubeyd el-Ḳâsım. *el-Emsâl*. thk. ‘Abdülmeçîd Kutâmîş. y.y.: Dâru’l-Me’mûn, 1980.
- Köklügiller, Ahmet. *Açıklamalı Atasözleri ve Özdeyişler*. İstanbul: Kaya Yayınları, 1994.
- Kutâmîş, ‘Abdülmeçîd. *el-Emsâlü’l-‘Arabiyye*. Sûriye: Dâru’l-Fikr, 1988.
- Lutfi, Muzaffer. *Türk Atalar Sözü*. y.y.: Matbaai Ebüzziya, 1928.
- Meydânî, Ebu’l-Faḍl Aḥmed b. Muhammed. *Mecme’u’l-emsâl*. 2 Cilt. thk. Muḥammed Muḥyiddîn ‘Abdülḥamîd. Beyrût: Dâru’l-Ma‘rife, ts.

- Muṣṭafa, İbrâhîm vd. *el-Mu‘cemu’l-vesîf*. 2 Cilt. thk. Mecme‘u’l-Luġati’l-‘Arabiyye. y.y.: Dâru’d-Da‘ve, t.y.
- Nâci, Muallim. *Sâniĥâtü’l-‘Arab: Arap Edebiyatında Deyimler ve Atasözleri*. haz. Ömer Hakan Özalp. İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları, 2002.
- Se‘âlebî, Ebû Manşûr. *et-Temsîl ve’l-muĥâdara*. thk. ‘Abdulfettâh Muhammed. y.y.: ed-Dâru’l-‘Arabiyye, 1981.
- Tüccar, Zülfikar. “Meydânî, Aĥmed b. Muĥammed”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 29/501-502. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları, 2004.
- TDK. “Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü”. Erişim 11 Kasım 2020. <https://sozluk.gov.tr>.
- Vefik Paşa, Ahmet. *Atalar Sözü (Müntehabât-ı Durûb-ı Emsâl)*. haz. Recep Duymaz. İstanbul: Gökkuşbe Yayınları, 2007.
- Yazıcı, Numan. *Atasözleri ve Deyimler*. İstanbul: Raġbet Yayınları, 2003.
- Yûsî, Ebû ‘Ali el-Hasen b. Mes‘ûd b. Muĥammed Nûruddîn. *Zehru’l-ekem fi’l-ems âl ve’l-ĥikem*. 3 Cilt. thk. Muhammed Hacı, Muhammed el-Aĥḍar. el-Maġrib: Dâru’s-Sekâfe, 1981.
- Zemaĥşerî, Ebu’l-Ķâsim Maĥmûd b. ‘Umer. *el-Müşteĥsâ fi’l-emsâli’l-‘Arab*. 2 Cilt. Beyrût: Dâru’l-Kütübi’l-‘İlmiyye, 1987.

Common Connotations in Arabic and Turkish Proverbs

Extended Summary

The masal مثل (proverb), which is derived from the word “musûl” مَسْئُول meaning "to be like" in Arabic and comes in the form of plural أمثال, is one of the prose genres in Arabic Literature and has a literary value. These words, which emerge as a result of bittersweet events, happiness, disasters, experiences gained from historical events, constitute the unique feelings, tastes and literature of each nation; They are like mirrors reflecting the culture and civilization level, lifestyle, social and spiritual structure of the society they live in. In addition, they can easily stay in memory due to the accuracy of the information and ideas they contain and their short and concise sentences, and they contribute to the learning of the native language thanks to its rich meaning.

In Arabic Literature, proverbs are divided into three as mûcez, comparative and superstition. Mûcez proverbs are short and commonly used. Comparative ones; They are proverbs that contain descriptions and stories that aim to explain or provide evidence to an idea through tashbih or tamsil. It is possible to see such proverbs mostly in the Quran and hadiths. Later, analogies in the style of the Quran and hadiths were formed by Islamic scholars. Proverbs containing the superstition constitute the words transferred from the language of animals. These have no real or rational side. The aim is consolation, entertainment, and promotion of moral qualities. In the style of these proverbs, literary arts such as tashbih, istiara (metaphor), kinâya (metonymy), cinas (pun) and tibâk (antithesis) attract attention. Being stereotypes is one of their philological features.

The proverbs can be divided into two as those belonging to the period of Jahiliyyah and those belonging to the Islamic period. The proverbs of Jahiliyyah can be distinguished by being attributed to the people living in that period, the customs and beliefs of Jahiliyyah, or war, news and events. The fact that proverbs are attributed to verses, hadiths, and the words of al-sahabah or al-tâbiûn show that they belong to the Islamic period.

Many proverbs in Arabic Literature, which are usually passed down orally from generation to generation, were first mentioned in the Umayyad period since the period of Mu‘âviye b. Abû Sufyân, it has been tried to be brought together in books named “Emsâl”. The oldest proverb book from these works to date is “Kitâbu’l-emsâl” written by al-Mufađđal ed-Đabbî. The work, which is not too voluminous and deals with about 160 proverbs together with their emergence stories, constitutes the main source of later studies. “Kitâbu’l-emsâl” of al-Asma‘î, one of the prominent figures of the Basra language school, is also one of the first works written in this field and deals with more than 500 proverbs. There are also more voluminous works

copyrighted in this area. One of them is Abû Hilâl al-‘Askerî’s “Cemheretü’l-emsâl”, which includes approximately 3000 proverbs, and the other is Meydânî’s “Mecma‘u’l-emsâl”, which deals with approximately 6000 proverbs. Zemağşeri’s “al-Müsteķşâ fi emsâli’l-‘Arab” which is perhaps the last of the proverb books that has survived until today, is one of the comprehensive works that contain 3461 proverbs. When looking at these works containing proverbs, it is possible to obtain information about the personal characteristics, socio-cultural structure and history of the Arab people, as well as the lexical and grammatical structure of the Arabic language.

Cultural exchange between the nations was also reflected on the proverbs, and Turks met with Arabic proverbs both with religious, social and commercial relations and with the translation of Arabic sources into Turkish. One of the best examples of this is the book of named “Maħmûdu’l-eser fi tercemeti’l-mustaṭrafî’l-musta’sar” which was translated into Ottoman Turkish by Şeyhẓâde Muhammed Es‘ad Efendi. This is the Ottoman translation of Ibşîhî’s book “el-Mustaṭraf fi kulli fennin mustaṭraf”. Another work is “al-Okyânûsu’l-basîṭ fi tercemeti’l-kâmusi’l-muḥîṭ”, which was enriched with Arabic proverbs while being translated into Turkish by the translator Asım Efendi. This book is a translation of the famous Arabic dictionary “el-Ķâmûsü’l-muḥîṭ” of al-Fîrûzâbâdî into Ottoman Turkish.

It draws attention that there are similarities between proverbs in Arabic Literature, which have a deep-rooted and rich historical background and which are seen to affect Turkish Literature, and Turkish proverbs. This similarity is sometimes in terms of both word and meaning, and sometimes only in terms of meaning. The proverbs that are compatible in terms of meaning are words that can be understood sometimes from word, sometimes only when the story of their emergence is learned. For this reason, some proverbs in the research have been handled and evaluated together with their stories. The article includes proverbs that are found in classical precedent books and have the same or common words and meanings with proverbs in Turkish, and they are categorized under three main headings:

1. Common Proverbs in Terms of Word and Meaning

In the proverbs, which are common in terms of both word and meaning in Arabic and Turkish, it is seen that the words sometimes completely overlap with each other, and sometimes there are small changes due to a single word difference or lack.

2. Common Proverbs that are only in terms of meaning

Arabic proverbs, which are similar to Turkish proverbs not only in terms of wording but only in terms of meaning; It is concerned with many issues such as truthfulness, honesty, goodness, evil, friendship, kinship, neighborhood, unity, beauty, haste, patience, taking advantage of opportunities, being thrifty, fate, and fortune.

3. Proverbs with a story

In order to understand some Arabic proverbs that are in harmony with Turkish proverbs in terms of meaning, words alone are not enough, it is necessary to know the context in which they are said. For this reason, the emergence stories of some proverbs are also included in the article.

Keywords: Arabic Literature, Turkish Literature, Prose, Proverb, Likeness.